

280091 -

280091

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL V (SERIE NOUA)

MARTIE - APRILIE 1945

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

Director: V. PAPILIAN

Redacția și Administrația:

Sibiu, Strada Dealului Nr. 1 (etaj 1)

Telefon 929

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Secretar de redacție: STELLA D. D. ROȘCA

Abonamente:

Pentru particulari, anual . . . Lei 2000

Pentru autorități și instituții, anual „ 5000

Prețul unui exemplar Lei 400

280091

Prohodire

*Vă 'ntreb, pe cine plângeți, copile din Sion,
Și pentru cine-aduceți în vasul vechi arome?
De jalea cui veșmântul și l-a cernit Salome,
Și plânsul pentru cine răsună în Chedron?*

*Când miezul alb al zilei în umbre s'a 'nvelit
Și 'n templul sfânt cu sgomot s'a rupt catapeteasma,
Sub Cruce, prohodirea de ce-și varsă mireasma,
Din ochii arși de lacrimi, din trupul istovit?*

*De ce să-I strângeți brațul cu patimă la sân?
Și giulgiul nou, copile, de ce-l roșiți în jale?
Și vă răniți genunchii în pietrele din cale,
Și pentru cine-aprindeți făclii de dor păgân?*

*Priviți spre cer, sorioare! Cu trupul preacurat,
Mai alb ca pânea jertfei din sfintele altare,
Mai alb decât potirul de binecuvântare,
El șade 'n scaunul Slavei, de slavă 'nconjurat.*

*Din palma Lui nu curge șiroiu de sânge greu,
Ci vinul bucuriei din veșnic sfânta cină.
Din coasta Lui fâșnește izvorul de lumină,
Menit pe veci să facă din om un Dumnezeu.*

*Nu-L ungeți cu miresme pe Cel de-a pururi viu
Și nu-L culcați, fecioare, în giulgiu sub piatra rece,
Căci iadul plin de flăcări, nu va putea să sece
Izvorul plin de vieață, ce curge prin pustiu.*

*Vă 'ntreb, pe cine plângeți, copile din Sion
Și pentru cine-aduceți în vasul vechiu arome?
De jalea cui veșmântul și l-a cernit Salome,
Și plânsul pentru cine răsună în Chedron?*

*Gătiți-vă mai bine, cu sfinte bucurii,
In alb veșmânt de raze și 'n flori de fericire.
Gătiți-vă cu crinii ce-au dat Bunavestire
Și 'n aur de iubire topiți podoabe vii.*

*Pe harfe de lumină, cântați cu viers de foc,
In glas de alăute și 'n sunet de chimvale.
Cu sufletul, făclie aprindeți-l în cale,
Că 'n veci lumina lumii scăpă de sub obroc.*

*In imn de biruință, copile din Sion,
Gătiți pentru 'nviere în vasul vechi arome.
Veșmânt de sărbătoare să 'mbrace azi Salome
Și stih de bucurie să sune în Chedron.*

Impăcare

*Cu sufletul spre Domnul am strigat:
„Isuse-al meu, de pacea Ta mi-e sete
„Mă ține lutul meu, de lut legat,
„Și 'n van vrea fierea lumii să mă 'mbete
„Spre Tine merge dorul meu întreg,
„La Tine-mi este orșice dorire.
„Ci lasă-mă de lut să mă desleg,
„Să-mi vadă sufletul a Ta mărire.*

„Mi-e sete de odihnă, Doamne-al meu,
„Mi-s mâinile și tălpile o rană.
„Din coastă sânge-mi picură mereu,
„In drumul de păcat și de prihană.
„Primește-mi Bune, sufletul stingher,
„Gătește-mi Insuși locul de hodină.
„Mă lasă astăzi să mă 'nalț la cer,
„Desleagă-mă din haina mea de tină“.

Și glasul Domnului grăi răspuns:

„Durerea ta mă sfâșie în milă,
„Când plânsul tău la mine a pătruns.
„Mi-a înflorit o rană 'n piept, copilă.
„Ridică 'n slavă ochii tăi uimiți.
„Și-mi vezi durerea spinilor pe frunte;
„Privește 'n ochii mei de plâns topiți,
„Și 'n palme vezi-mi chinurile crunte.

„Eu n'am cerut atunci să viu în sus,
„Deși Părintele ceresc mi-e Tată;
„Din cupă am sorbit amar nespus,
„Dar cupa mea e 'n veci nedeșertată;
„Căci rana ta mă doare mai cumplit,
„Pe Cruce am sângerat și pentru tine,
„Te-am cunoscut din veci și te-am iubit,
„Și-i grea povara dragostei depline.

Și-am îngânat, cu duhul umilit:

„Primește-mă 'n iubirea Ta cerească,
„Și lasă, Doamne, lutul istovit,
„In foc aprins de dor să se topească“.

Zorica Lațeu

Lenin

Am da dovadă de vedere simplistă și păgubitoare căutând să pricepem un eveniment de importanța incalculabilă a revoluției din Octomvrie, numai ca pe un produs al intervenției puternice a unei personalități extraordinare, fie aceea chiar și una de dimensiunile uriașe a lui Lenin.¹⁾ Căci se înțelege ușor că hotarele operei politice a întemeietorului Statului sovietic nu pot fi măsurate cu relativă aproximație decât considerând această mare operă drept rezultat și încoronare a unui lung proces de evoluție, iar pe Vladimir Ilici ca pe executorul unei porunci a istoriei, a celei rusești și a celei universale totodată.

Ca toate faptele istorice foarte mari, revoluția din Octomvrie este produsul unui concurs de factori numeroși, care toți au jucat, în măsură mai mare sau mai mică, rol de cauze eficiente. Printre aceștia, cei mai importanți pot fi subsumați în sfera conceptelor de: stări economice, sociale, politice particulare Rusiei țariste; stări la care s'au adăugat anume împrejurări general europene. Toate acestea au produs apoi, de o parte și de alta, anume curente de idei și o atmosferă afectivă caracteristică momentului istoric în care izbucnește revoluția. Deci elemente materiale, sociale și ideologice de natură generală, adevărat impersonală, trebuie să intre ca factori lămuritori în orice efort de explicație a unui eveniment istoric de importanța celui despre care e vorba aici.

¹⁾ Câteva dintre ideile aici expuse au făcut obiectul unei conferințe rostită la Sibiu, în cadrele „Asociației române pentru strângerea legăturilor cu U. R. S. S.”, cu ocazia împlinirii a douăzeci și unu de ani dela moartea lui Lenin.

Cu toate acestea, marea cotitură istorică din 1917 poartă în chip vizibil și de neșters pecetea personalității lui Vladimir Ulianov. Astfel încât, ținând seamă de rolul cu totul preponderent jucat de Lenin în pregătirea și conducerea revoluției din Octomvrie și a construcției politice ridicată pe ea, se poate susține că lumea nouă creată de revoluție ar fi fost sensibil alta fără Lenin, alta și 'n cazul că Lenin n'ar fi fost așa cum a fost. Căci doctrina așezată la temelie noului edificiu social și politic nu e pe deplin inteligibilă fără Lenin: bolșevismul e, în ceea ce are el caracteristic, fapta lui Lenin.

Ăstfel, într'un anume sens, se poate afirma că factorii de ordin general istoric acum amintiți pot fi considerați ca material de construcție - material absolut indispensabil, dar material - ce și-a primit forma de dăinuire istorică prin inteligența și voința constructoare de ev a lui Lenin. Fără acest material, Vladimir Ilici n'ar fi intrat în istorie cu puterea cu care a intrat; dar, fără Lenin, nici elementele mai sus pomenite n'ar fi pătruns în istorie în felul în care au pătruns. Privită din acest unghi, revoluția din Octomvrie, creație a marilor mase impersonale, este rezultatul unui îndelungat proces de transformare istorică, dar ea e și creația omului mare care s'a numit pe sine Lenin.

Instinctul popular al neamurilor Continentului Sovietic nu s'a înșelat deci când a ridicat mausoleul cu inscripția scurtă și atotgrăitoare din Piața-Roșie, și când așează, la toate răspântiile marelui imperiu, chipul lui Vladimir Ilici. E această apoteoză, nedorită de Lenin, semn sigur că milioanele de oameni ai muncii și-au dat seama că, înainte de a fi opera lor, revoluția a fost opera celui ce lor își dăruise toată suflarea vieții sale de luptător.

De altfel, încă foarte tânăr fiind, Lenin lasă asupra celor ce-l apropie impresia neștearsă a unei extraordinare personalități. După întâia întâlnire cu grupul Plechanov - Lenin avea 25 de ani - Martov, adversarul de mai târziu, declara: „Din clipa când am făcut cunoștință cu Lenin, am răsuflat. Eram liniștiți. Cauza social-democrației ruse era în mâni bune. Ea și gălșise adevăratul șef, demn de dânsa". Iar Axelrod,

alt viitor adversar, mărturisea : „Am simțit că mă găseam înaintea omului care va fi în fruntea revoluției ruse. Nu era numai un marxist erudit, dar știa ce vrea să facă, și cum trebuie să facă... De la început, am avut convingerea că era plămădit din aluatul din care se fac șefii...”

În cele ce urmează ne propunem deci să zăbovim puțin asupra analizei personalității marelui om, și să desprindem câteva însușiri sufletești care explică în oarecare măsură reușita istorică a lui Lenin.

La lumina examenului ce vom întreprinde, vom putea eventual întrezări dimensiunile extraordinare ale uneia dintre cele mai mari figuri istorice care au existat vreodată. Fapt asupra căruia sunt de acord - nu pot fi altfel - și admiratorii și detractorii operei istorice a lui Lenin.

II

Filosofii au interpretat lumea în fel și chip, a sosit de-acum momentul ca ea să fie și transformată... Din clipa în care întemeietorul de mai târziu al Statului sovietic va fi dat cu ochii peste această propoziție a dascălului său în cele teoretice, își va fi dat seama că ea formula un întreg program de viață, programul *lui* de viață. Program la care se angaja fără efort și cu toată ființa sa, căci fraza lui Marx venea ca ruptă din însăși constituția sufletească particulară a celui ce o va fi cetit încă elev de liceu fiind.

Și într'adevăr, dacă Vladimir Ilici ar fi luat cu vastă inteligență, simplu, cunoștință de îndemnul cuprins în mai sus reprodusele cuvinte și nu le-ar fi trăit cu toate măduările ființei sale, el n'ar fi devenit niciodată Lenin. Adecă n'ar fi reușit să răstoarne din temelii un continent întreg și să ridice, prin fapta și poruncile sale, pe ruinele acestuia, o lume cu totul nouă. Dacă Lenin n'ar fi văzut în cuvintele învățătorului său întru cele teoretice - în cele practice n'a avut niciodată nevoie de dascăl - un precept de conduită care-i supunea pentru vecie existența comandantului fascinant al unui mare ideal, el ar fi rămas numai Vladimir Ulianov, în cel mai bun caz, teoretician marxist de seamă,

ocupând un loc de frunte printre discipolii ruși și europeni ai celui ce a scris *Capitalul*.

* * *

Dar, înainte de a ne opri puțin la examenul raportului ce este între Marx și Lenin - lucru important pentru înțelegerea barem parțială a personalității acestuia -, să căutăm, fără prea mare zăbavă, să-l situăm pe Vladimir Ilici în momentul istoric în care se produce marea lui apariție.

Pentru a face cât mai succint această situație, reamintesc cititorilor că lui Lenin îi plăcea să se considere pe sine succesori al lui Petru cel Mare. Reținând acest fapt și acest nume, am spus implicit că, pentru a fi înțelese just, lupta și opera lui Lenin trebuiesc așezate în orizontul suficient de larg al marilor eforturi conștiente pe cari poporul rus le-a făcut timp de două secole, spre a se încadra în civilizația Europei occidentale. Din această perspectivă, uriașa faptă a lui Lenin poate fi considerată ca încoronarea unui îndelungat proces istoric. Problema centrală a vieții lui Petru cel Mare, europenizarea Rusiei, e, într'un anumit sens, și problema majoră a existenței luptătoare a lui Vladimir Ulianov. Vom vedea îndată în ce sens.

În tot cursul secolului al nouăsprezecelea gândirea rusă discută această mare problemă, căutându-i soluții. În secolul al nouăsprezecelea problema se pune, evident, în termeni cu totul alții decât cei în cari o formulase Petru cel Mare și succesorii lui. Căci, în ce ar fi constat europenizarea Rusiei, așa cum o înțelegeau publiciștii ruși ai veacului trecut? În răsturnarea autocrației țariste și în liberarea socială și politică a marilor mase omenești ale imperiului. Soluțiile propuse diferă însă din cauza metodelor preconizate, iar gânditorii și publiciștii ruși se împart în cunoscutele și potrivnicele tabere: aceea a slavofililor și aceea a occidentalistilor.

Cei dintâi credeau că liberarea socială și politică a poporului rus se poate face fără împrumuturi de idei și teorii europene, occidentale. Slavofili (narodnicii) vedeau în introducerea capitalismului în Rusia o piedecă a liberării amintite,

considerând mirul și breslele ca o formă de economie superioare celei capitaliste. După părerea lor, aceste instituții populare puteau duce direct la instaurarea regimului socialist în Rusia, făcând, în consecință, inutilă, chiar păgubitoare, dezvoltarea capitalismului în această țară.

Dimpotrivă, occidentalii, se știe, nu credeau posibilă liberarea socială și politică *reală* a marilor mase muncitoare rusești, fără împrumuturi de forme economice și teorii europene. Introducerea regimului socialist în Rusia nu va fi realizabilă, susțineau acești publiciști, decât după ce aceasta va fi trecut prin faza capitalistă, formă de exploatare economică prin excelență europeană. Astfel stând lucrurile, e de înțeles că nu în grupul slavofililor, ci printre occidentaliști avea să-și facă incetul cu incetul drum ideea marxistă, că Rusia nu va putea fi europeanizată decât prin clasa muncitoare a proletariatului industrial. Acestuia îi va reveni marea și glorioasă chemare istorică de a libera masele rusești, și social și politic.

Pe măsură ce trecea timpul și discuția între cele două tabere de publiciști se lungea, aprofundându-se, creștea, evident, și distanța care despărțea cele două concepții. A fost dat unei inteligențe neasemănat mai viguroase decât cele ce reprezentau până către sfârșitul secolului trecut punctele de vedere mai sus arătate, unei inteligențe care știa să nu cadă sclavă unei dogme, fu dat unui spirit liber de orice formulă făcută odată pentru totdeauna, fu dat lui Lenin să găsească concepția care avea să concilieze într'o idee sintetică superioară ceea ce părea de neîmpăcat. Căci Vladimir Ilici a fost acela care, printr'o interpretare independentă a spiritului și nu a literii doctrinei lui Marx, a pus capăt discuției ce amenința să nu-și mai aple sfârșit. El, Lenin, a pus capăt interminabilei desbateri : și în teorie, prin ideea alianței între muncitorii uzinelor și muncitorii ogoarelor¹⁾ ; și în practică, prin realizarea noului Stat sovietic socialist, Stat înfăptuit în

¹⁾ În această privință, e cu totul semnificativ titlul uneia dintre cele dintâi lucrări ale lui Lenin : „Republica muncitorilor și țărănilor.”

spirit autentic marxist, dar neținând seamă de canonul care prescria dogmatic și economiei ruse trecerea indispensabilă prin etapa capitalistă.

Iată deci, din perspectiva arătată aici, cum se situează opera lui Lenin în momentul istoric care a văzut-o realizându-se.

III.

Toate aceste considerații și fapte nu explică, de sigur, decât în parte celalalt fapt, mult mai important: anume că, din toată pleiada mare de luptători marxiști, Lenin și nu altul a fost destinat să devie capul revoluției, și nici nu explică faptul incomensurabil că partea leului din reușita acesteia îi revine lui Ilici, și nu altuia dintre numeroșii lui tovarăși de luptă.

Intervin, într'un astfel de efort de înțelegere, ca factori explicativi, evident, anume componente ale personalității lui Ulianov (pe unele din ele le vom vedea îndată) și anumite împrejurări independente de voința lui Lenin (cea mai de seamă, crucială chiar, e, fără îndoială, moartea tragică a fratelui său Sașa), intervine însă și un element care privește exclusiv inteligența suverană a conducătorului revoluției din Octomvrie. Să ne oprim puțin asupra acestui element, pentru că e important și explicativ; dar și pentru că, de ordin intelectual fiind, e mai accesibil inteligenței noastre căutătoare de pricepere.

Suveranitatea inteligenței lui Lenin, om de acțiune, se manifestă fără intermitențe prin simțul fin cu care e capabil să cântărească, fără greș, greutatea faptelor și a oamenilor, prin repezițiunea de instinct cu care știe să aleagă momentul cel mai potrivit al acțiunii hotăritoare (aceasta, adesea contra părerii și a voinței majorității celor ce-i erau tovarăși), prin siguranța cu care seriază etapele acțiunii, prin calmul extraordinar cu care stăpânește de sus cele mai dramatice și amenințătoare împrejurări, prin puterea de prevedere care nu-l lasă să fie pus vreodată în fața surprizelor greu de dominat, prin suplețea cu care știe să făurească forme noi și potrivite de luptă și să încheie compromisuri temporare

cu realitatea – compromisuri până „și cu dracul și cu tat'său“, dacă e nevoie, cum singur mărturisește –, prin lărgimea de orizont cu care știe să cuprindă marile ansambluri de evenimente, și prin agerimea cu care știe să surprindă faptul de amănunt, trecător, dar semnificativ. Acestea, în ce privește inteligența lui Lenin om de acțiune.

* * *

Cât privește puterea suverană a minții lui Lenin intelectualul și doctrinarul, să reținem că ea arată aceeași rară sensibilitate în căutarea valorii mai mult sau mai puțin reale a teoriilor, a oricărei teorii sau idei. Lucru puțin frecvent la intelectualii de mare rasă cum a fost Ulianov, cunoscut fiind, că aceștia devin cu ușurință robi neputincoși ai teoriilor proprii, sau ai teoriilor altora.

Această ținută de libertate a inteligenței doctrinarului în fața teoriei a fost, în cazul lui Lenin, de sigur, în bună parte rodul intervenției constante a minții omului de acțiune care era prin excelență Vladimir Ilici: Vreau să spun că inteligența lui Lenin, genială incontestabil, era instinctiv, adică din naștere îndreptată spre acțiune, spre util, nu spre contemplație. Drept consecință, ideea și doctrina vor fi considerate de o minte astfel structurată, în primul rând ca instrumente ale acțiunii, iar valoarea lor va fi socotită în funcție de gradul lor de eficiență practică.

Datorită acestei constituții particulare a ei, inteligența lui Lenin domină nu numai cele mai incurcate aspecte ale realității concrete, ci ea își păstrează, întreagă, libertatea de judecată și asupra celor de el maienerate teorii. Astfel se explică în bună parte perspectiva originală în care se așează Lenin, discipol al lui Marx, în fața interpretărilor oarecum quietiste pe care doctrina acestuia le primise dela discipolii săi ziși ortodocși, ruși și neruși. Prin felul cum o interpretau aceștia, doctrina marxistă tindea să-și piardă treptat orice potențial combativ. Dimpotrivă, punctul de vedere dialectic pe care se așează întemeietorul bolșevismului, reda doctrinei

dinamismul ei revoluționar inițial, mai mult chiar : îi mărea potențialul combativ.

* * *

Ăcestea spuse, e, cred, locul să ne oprim puțin la examenul unui aspect notabil al raportului ce există între Marx și discipolul său Lenin. Lucru important, spuneam mai sus, pentru înțelegerea barem parțială a personalității lui Vladimir Ulianov :

Potrivit unor interpretări care pleacă mai mult dela litera decât dela spiritul doctrinei marxiste, revoluția proletară socialistă e posibilă numai într'o țară cu economie capitalistă foarte dezvoltată. Conform acestor interpretări, Rusia ar fi trebuit să treacă în chip necesar prin etapa economiei capitaliste burgheze, pentru ca abia apoi să devie realizabilă și durabilă o revoluție socialistă, înfăptuită de o numeroasă și bineorganizată clasă de proletari industriali. Unei astfel de revoluții trebuie să-i premergea deci - conform canonului - o revoluție burgheză liberală, condiție indispensabilă pentru instaurarea viabilă a regimului socialist. Lenin însă, deja în primele lui scrieri, e împotriva unei atari concepții. Marxist adevărat e acela, crede Lenin, care judecă și acționează potrivit spiritului adânc și nu literii de suprafață a doctrinei marxiste. Dar spiritul marxismului cere adaptarea „dialectică” a doctrinei la situațiile politice reale și contemporane cu cei ce vreau să întreprindă acțiunea revoluționară : În ce privește capitalismul, acesta nu mai are exact structura pe care o arăta în vremea când a scris Marx, el a evoluat spre o formă decadentă a lui, spre imperialism. În măsura în care a pătruns în Rusia, capitalismul arată această față hidoasă a sa și între frontierele imperiului țarist. Mai mult : ținând seamă de aspectele particulare ale realității sociale și politice rusești, formele potrivite ale luptei de clasă ce va trebui dusă în Rusia ar putea să fie altele decât cele preconizate de Marx ca bune în societățile occidentale. În aceste societăți, evoluția parcursă a atins o fază de concentrare a producției capitaliste care ar putea duce rapid și inevitabil la instaurarea socialismului. În Rusia, unde etapa burgheză e abia la începuturile

ei, singurul drum spre socialism este răsturnarea violentă a regimului și instaurarea dictaturii proletariatului industrial și agricol.

Prin urmare, potrivit convingerii lui Lenin, - convingere confirmată strălucit de faptele cu adevărat epocale care au urmat -, pentru a instaura, sprijiniți pe doctrină fermă, socialismul într-o țară ca Rusia țaristă, adică comunismul așa cum l-a conceput Marx (deci nu poate fi vorba de abandonarea marilor obiective finale, care rămân autentic marxiste), se impune o interpretare dialectică, nu dogmatică a marxismului. Această interpretare va duce la elaborarea unei tactice și a unei strategii revoluționare noi și extrem de suple, căci adecuată atât naturii particulare a oamenilor și locurilor, cât și fazei imperialiste în care intrase capitalismul.

În această concepție leninistă fundamentală trebuie căutăta principala cauză ce va produce în 1903 ruptura partidului social-democrat rus și întemeierea partidului bolșevic.

S'au adăugat la această cauză și alte două, precunoscută : neînțelegerea privitoare la redactarea articolului I din statut și îndepărtarea lui Axelrod și a Verei Zasulici din redacția „Iskrei”. Fără îndoială, amintita neînțelegere nu se ivise din pure motive de formă ; diferendul a fost de fond. Căci, prin formula sa care stabilea condițiile ce trebuie să intrunească un membru al partidului („concurș regulat sub direcția din organizațiile partidului”), Martov voia să înlesnească ueia încadrarea în partid a simpatizanților cari, din motive variate, nu puteau participa activ la mișcarea revoluționară. Dimpotrivă, prin formula sa („participare personală la una din organizațiile partidului”), Lenin urmărea păstrarea purității și deci a coerenței interne a partidului : Nu numărul membrilor, ci calitatea încercată a acestora era ceea ce, cu bună dreptate, îl interesa pe Lenin. De aci formula mai exigentă a lui, formulă ce împiedeca intrarea în partid a elementelor oportuniste, elemente dubioase pe care nu se putea sprijini, fără risc și neplăcute surprize, un partid ce urmărea ca ideal o transformare structurală atât de radicală a societății umane, încât să nu mai fie posibilă exploatarea omului prin om.

Formula lui Lenin căuta deci să facă cât mai dificilă furișarea în partid a indivizilor pe cari el li numea „găunoși”, fie că aceștia s'ar fi străduit să pătrundă triumfal pe poarta din față, fie c'ar fi încercat să se strecoare, mai modest, pe scara de ... „servicii”.¹⁾

Dar oricât de importantă ar fi fost deosebirea de concepție acum semnalată, direct ea privea numai un punct - foarte notabil, de sigur - al tacticei revoluționare, și nu atingea decât indirect doctrina însăși, bază de sprijin și lumină călăuzitoare a acțiunii revoluționare. Comparativ judecate lucrurile, mi se pare deci de mai mare importanță, căci mai încărcată de consecințe adineaori arătata deosebire de interpretare a spiritului însuși al doctrinei (deosebire ce despărțea pe Lenin de menșevici), decât a putut fi diferendul care privea tactica revoluționară. Important lucru era să preconizezi cea mai bună strategie și tactică, și mai important lucru era însă să salvezi potențialul revoluționar al doctrinei (scop) care determina tactica (mijloc întru realizarea scopului). Iată de ce susțineam adineaori că rațiunea adâncă ce avea să ducă, mai curând ori mai târziu, la ruptura partidului social-democrat rus și la întemeierea celui bolșevic, rațiune la care s'a adăugat apoi desacordul privitor la Statut, trebuie căutată în interpretarea dialectică a doctrinei marxiste, interpretare propusă de Vladimir Ilici și neacceptată de menșevici.

Căci, în timp ce aceștia, sprijinindu-se pe interpretarea dogmatică a doctrinei, contau pe inevitabila ascensiune a burgheziei ruse, ascensiune care ar fi făcut la timpul său posibilă, credeau ei, revoluția socialistă, Lenin, pornind dela a sa interpretare dialectică a marxismului, își căuta sprijin

¹⁾ Spre a arăta cititorilor prezentelor pagini ce oroare sacră a avut Vladimir Ilici de oportuniști, fie-mi îngăduiți a reproduce aici două rânduri dintr'o scrisoare scrisă de el la sfârșitul lui 1916: „Iată care e soarta mea, scrie Lenin. Campanie după campanie de luptă... împotriva oportunismului... Și aceasta începând din 1893. De aici și ura acestor indivizi găunoși contra mea. Dar eu nu mi-aș schimba soarta pentru „pacea” cu acești indivizi găunoși.”

pentru înfăptuirea revoluției socialiste în alianța proletariatului cu țărănimea. În această alianță, elementul conducător rămânea, evident, clasa proletariatului, ea însăși având ca exponent și avangardă diriguitoare în construirea socialismului, partidul comunist. Lenin va preconiza, în consecință, alianța proletariatului industrial cu țărănimea mijlocașe și săracă, atât contra feudalismului țarist, cât și contra burgheziei liberale. În această alianță vedea el garanția cea mai sigură pentru consolidarea puterii sovietelor și pentru construirea cât mai trainică a comunismului.

De aci comandamentul mereu repetat de Lenin de a menaja țărănimea, de a o asocia la opera de construire a comunismului „pe baza largă și solidă a convingerii” și a exemplului, nu prin violență sau prin suprimarea prea nesocotită a etapelor.

În ordinea de idei dezvoltată în prezentul paragraf al eseului nostru, suveranitatea inteligenței lui Vladimir Ulianov s'a manifestat deci în faptul că, potrivit vederilor lui, nici chiar marxismul nu poate fi considerat dogmă împietrită pentru vecii vecilor, ci drept călăuză admirabilă în acțiune. Singur a spus că „e necesar ca teoria lui Marx să fie prelucrată în mod *independent*, căci această teorie dă numai tezele călăuzitoare *generale*”. Prin exemplul lui a arătat că, *fără a pierde din vedere întelele supreme fixate de doctrina lui Marx*, metodele marxiste pot fi folosite pentru analizarea noilor condițiuni istorice, și că cu ajutorul acestor metode se pot găsi soluții juste la noile situații.

* * *

Cum am amintit însă și mai sus, această remarcabilă libertate a minții suple a lui Lenin până și în fața unei doctrine a cărei substanță îi devenise os din osul lui și carne din carnea sa, a fost de sigur ajutată și de extraordinarul realism al omului de acțiune care a fost Vladimir Ilici. Căci, capabilă de a înțelege și concepe în suflu larg, vizionară în ce a avut ea mai esențial, inteligența lui Lenin s'a arătat tot atât de în stare să se aplece, ascultătoare și supusă, și asupra

faptelor concrete, mari ori mici. Atotcuprinzătoare în concepție și clarvăzătoare a scopurilor supreme, ea s'a dovedit egal de atentă și când era vorba de fixarea faptului de amănunt și de descoperirea țintelor imediat realizabile.

Grija de a nu pierde nicio clipă contactul cu realitatea concretă explică foarte strânsa legătură pe care Lenin a ținut-o, din exil, cu Rusia, ca și contactul, păstrat și adâncit mereu, cu muncitorii și țărani, în timpul cât a fost conducător suprem al țării sale.

Dacă Lenin a reușit în tot ce a întreprins ~ și a întreprins acțiuni hotărâtoare, adesea neținând seamă de opinia celor ce-l înconjurau ~ faptul se datorește, în proporție însemnată, mai sus semnalatei duble calități a inteligenței sale: ochiu ager îndreptat asupra celor în apropiere așezate, dar și ochiu larg deschis spre zărilor îndepărtate ale posibilului.

Istoria partidului bolșevic poate înregistra numeroase momente, unele dintre ele decisive, când Lenin se vedea nevoit să pledeze cu îndârjire, ore, zile, chiar săptămâni întregi, pentru opinii și hotărâri la care, cel puțin temporar, nu adera marea majoritate a celor ce-i erau tovarăși de luptă. Adesea, pentru a-și impune punctul de vedere, Lenin se vedea împins să recurgă și la amenințarea cu despărțirea definitivă, atât de în contradicție cu realitatea dată și cu desfășurarea posibilă a evenimentelor apărea, în ochii tovarășilor săi, punctul de vedere susținut de Vladimir Ilici. Să nu uităm să spunem însă că printre puținii care în astfel de momente s'au găsit, și cu gândul și cu fapta, totdeauna alături de Lenin ~ totdeauna, fie că era aproape, fie că se găsea departe ~ a fost marele său prieten și admirator Stalin.

Situații când Lenin luptă pentru a antrena după el pe tovarăși ~ pe mulți dintre tovarăși ~ și partidul, sunt: ziua când începe să propovăduiască pe față „defetismul“ și transformarea războiului de pradă în războiu civil, momentul când, în 1917, ajuns la Petrograd, proclamă cele zece teze ale sale cerând instaurarea imediată a republicii sovietelor, clipa când, peste opinia majorității celor din Comitetul Central al partidului, lansează apelul la răscoala armată de-a dreapta

organizațiilor bolșevice din Petrograd și Moscova, ziua când disolvă Constituanta, și 'n sfârșit momentul când impune Comitetului Central acceptarea păcii dela Brest-Litovsc.

Evenimentele ulterioare au dovedit însă, în toate aceste cazuri, că Lenin, și nu cei ce erau la început împotriva lui, a avut dreptate. Lucrul, repetat de atâtea ori, nu se poate explica decât prin faptul că mintea lui Vladimir Ilici, stăpână suverană pe idei și pe împrejurări concrete, străbătea în miezul lucrurilor la o adâncime unde nu putea pătrunde cu aceeași viteză și putere inteligența niciunuia dintre tovarășii săi de luptă.

Prietenii lui Lenin s'au plâns uneori - și nu fără motiv - de caracterul autoritar al acestuia. Or, în relațiile sale particulare, cu familia și prietenii, Ulianov era omul cel mai amabil și cel mai împăciuitor cu puțință. El devenea autoritar numai în momentele când se punea în discuție marea cauză de care-și legase pentru totdeauna viața. Astfel că nota autoritară în firea lui Lenin nu vine din factorul „voință” a personalității sale, ci tot din elementul „intelență” al spiritului său. Nu-i dovedea oare, la fiecare pas, experiența că în atâtea și atâtea cazuri de desacord el, Lenin, și nu ceilalți, văzuse bine? Și această repetită confirmare nu avea să sfârșească prin a-i înrădăcina tot mai adânc în minte convingerea că totdeauna el avea dreptate?

* * *

Am amintit mai sus, în trecere, că Vladimir Ulianov a fost dotat cu o inteligență îndreptată, instinctiv și cu preponderență, spre util. Reiese și din cele până acum arătate, precum și din dubla față a personalității lui Lenin, mare doctrinar și mare om de acțiune în același timp, că această constatare nu implică nicidecum afirmația că întemeietorul Statului bolșevic ar fi depreciat valoarea teoriei. Adevărul este că Lenin n'a considerat teoria drept scop, ci a văzut în ea un mijloc indispensabil în vederea atingerii scopului, care e acțiunea, adică viața. Se vede limpede din tot ce a scris, că Vladimir Ilici își dădea seama în măsură incom-

parabil mai mare decât oricare alt revoluționar intrat în istorie, că numai știința e în stare să lumineze marile obiective ale acțiunii revoluționare; cum tot știința este aceea care ne arată mijloacele cele mai eficace pentru realizarea scopurilor urmărite de acțiune. Analiza și reflexia împreunate cu o vastă experiență i-au arătat șefului bolșevicilor că acțiunea lipsită de luminile unei doctrine ferme e oarbă; că nu poate exista acțiune mare, eficientă, decât acolo unde aceasta a fost precedată și e însoțită de știință mare. De altfel, nu e semnificativ faptul că până azi în nicio țară nu s'a făcut, pentru realizarea obiectivelor acțiunii, apel la știință, în proporție atât de mare cum s'a făcut în țara care, de douăzeci de ani încoace, și-a concentrat toate puterile ca să execute testamentul lăsat ei de Lenin?

Astfel stând lucrurile, nu ne vor putea surprinde cuvintele rostite de șeful Statului sovietic la al III-lea Congres (1920) al Uniunii Tineretului Comunist. Adresându-se tineretului, Lenin a spus atunci, printre altele, că nu poți deveni cu adevărat comunist decât când ți-ai îmbogățit mintea cu toată zestrea de cunoștințe pe care a creat-o umanitatea. Considerat chiar și numai cu titlu de suprem ideal nicio dată realizabil întocmai, pentru ceea ce am dorit să arăt în această parte a prezentei expuneri, acest cuvânt al lui Lenin este nu se poate mai plin de conținut.

IV

Precedentul paragraf despre locul factorului „inteligență” în structura personalității lui Lenin - și despre rolul acestuia ca element explicativ al reușitei istorice a lui Vladimir Ilici - a fost lung. Am zăbovit însă cu atâta răgaz asupra lui, nu numai pentru că, de natură intelectuală fiind, el e mai accesibil priceperii noastre, ci cu deosebire pentru că, cum afirmam și mai sus, acest element are, ca factor explicativ, valoare de ordin întâiu.

Pentru motive cuprinse implicit în ceea ce am spus chiar acum, celelalte componente sufletești ale personalității lui Lenin - lămuritoare și ele a marilor reușite istorice despre

care vorbim - vor fi tratate într-o formă de expunere mult mai succintă. Pe unele dintre acestea mă voi mulțumi numai să le amintesc. Voi insista relativ puțin chiar și asupra „voinței” lui Vladimir Ilici, deși acest factor a trebuit, evident, să aibă în structura sufletească a unui om de acțiune de talia uriașe a lui Lenin o importanță pe măsura marilor fapte istorice pe cari acesta le-a săvârșit. Căci, chiar în ipoteza că opera lui Lenin ar trebui să fie considerată exclusiv ca rezultatul unui lung și complex proces de evoluție istorică, oricine înțelege că numai o voință de o perseverență unică a putut lupta cu atâta îndârjire, decenii de-a rândul, contra celor mai descurajatoare piedici, venite și dela împrejurări și dela oameni, fără să fie abătută o clipă dela urmărirea scopului din care-și făcuse un scop suprem în viață. Voință de titan a trebuit să aibă bărbatul care a fost în stare nu numai să răstoarne din temelii un continent întreg, ci - lucru neasemănat mai greu - a știut să asocieze la elanul său irezistibil voința constructoare de lume nouă a milioane și milioane de oameni.

Toate acestea sunt însă adevăruri atât de evidente, încât s'ar părea că ele nu mai comportă niciun fel de explicație. De altfel când e vorba de factorul sufletesc numit „voință”, nici nu se prea pot aduce multe „explicații”, ci doar caracterizări, fie prin adjective - cari nu explică, fie prin exemple - cari, iarăși, numai „ilustrează”.

Dar în cazul lui Lenin, analiza mai aprofundată poate adăuga și constatarea că voința cu care el a fost hărăzit din naștere era susținută permanent și de o putere sufletească de natură să zică „*extravolitională*”. Mă gândesc la credința tare a lui Vladimir Ilici în idealul pe care și-l făurise ca noimă și lege a vieții sale. Credință cu atât mai fermă, cu cât ea era luminată și motivată de toate rațiunile ce i le punea la îndemână știința. Nefiind tulburată de nicio îndolală, mintea-i cuprinzătoare nu i-a strecurat în suflet nicio picătură din otrava ce omoară puterea de hotărîre și slăbește voința de faptă, cum nu i-a întins peste gânduri nici negura care să întunece icoana luminoasă a idealului suprem.

Iar la această neclintită credință în evidența adevărilor la cari aderase cu ființa sa întreagă, adică la această senină credință în sine, s'a adăugat și credința nesdruncunată pe care o avea genialul revoluționar în marile mase muncitoare. Să-ți dăruiești toate gândurile și năzuințele tale liberării acestora, să-ți identifici tot suflul vieții cu aspirațiile lor spre o lume mai dreaptă, și să crezi fără urmă de îndoială că masele muncitoare sunt în stare să clădească, rațional ca tine și împreună cu tine, o lume asemănătoare cu icoana idealului de totdeauna al vieții tale, iată un izvor cu apă vie din care putea să-și scoată putere hrănitoare o voință deja din naștere uimitor de puternică!

Dar credința aceasta nestrămutată în tot ce a spus, în tot ce a scris sau a făcut, era în același timp binecuvântată cauză eliminatoare a oricărui conflict interior din sufletul lui Vladimir Ilici. Ea face ca personalitatea complexă a marelui revoluționar să ne apară în toate manifestările ei lipsită de găunozițâi interne.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Această structură sufletească rară, unde omul întrupează fără lipsuri ideea, unde gândul și fapta una sunt, explică în măsură notabilă faptul izbitor că 'n orice formă și pe orice plan s'a manifestat, personalitatea lui Lenin se profilează cu masivitatea granitului și cu tăria oțelului. Despre foarte puține figuri de tot mari ale istoriei se poate spune în măsura în care se poate afirma, popular și plastic, despre Lenin că a fost om dintr'o singură bucată.

De aci poate forța extraordinară care iradiază până și din cuvintele cele mai simple rostite de Vladimir Ilici, și tot de aci de sigur marea autoritate care emană din tot ce a spus sau a făcut.

Reflexiile de mai sus ne explică în bună parte și ceea ce, în lipsă de alți termeni, am putea numi puterea și constrângătoare și cuceritoare a personalității lui Lenin. Marile mase muncitoare au fost cucerite și prin aceasta de sigur nu total explicabilă forță ce se degaja dintr'o structură sufletească ca cea aici analizată.

Este incontestabil însă că ceea ce am numit acum putere cuceritoare a personalității vine în altă proporție, și din simplitatea omului Lenin. Simplitate ce era de sigur și însușire sufletească înăscută, dar care a fost și rodul fermecător al bogăției interioare a unui spirit ce și-a organizat ca un înțelept puterile variate ale sufletului. Înțelepciunea lui Vladimir Ilici s'a afirmat de altfel cu perseverență și 'n felul cum cel ce o practica își organizase viața exterioară : Legându-și întreg rostul său de a fi de realizarea unui scop ce avea să schimbe din temelie structura politică și socială a unui continent, Lenin a știut să elimine din lumea aspirațiilor sale - materiale și sufletești - tot ceea ce nu putea servi direct idealul transformator de istorie pe care-l urmărea, și să păstreze numai puținul necesar unei existențe de ascet. Deși ar fi putut avea aproape totdeauna mai mult decât ceea ce e strict necesar pentru un înțelept, a preferat să nu-și complice zilele și cu ceea ce era dispensabil ; să ducă o viață extrem de simplă, și în exil, și când devenise stăpânul atotputernic al Kremlinului.

Această artă a lui Lenin de a ști să fie, ca marile mase muncitoare, simplu „la vorbă și la mers” - pentru ca să folosesc o altă formulă populară -, explică deci și ea dragostea acestora pentru întemeietorul evului lor. Cultul pe care ele i l-au ridicat amintirii lui Lenin nu e numai semn de admirație, el purcede și din dragoste¹⁾.

Dar, ajunși la acest punct al analizei noastre, cuvine-se să zăbovim puțin asupra faptului, remarcabil între toate, că

¹⁾ În legătură cu cele acum spuse, să povestesc o întâmplare de demult, de a cărei întreagă semnificație mi-am dat seama abia mai târziu. Venind într'o seară spre casă, Avenue du Parc-Montsour, la Paris, cartier unde locuiam deja de multă vreme, mă așunse cineva din urmă cu exclamația, „*Quel dommage qu'il soit mort si jeune, car il nous aimait bien celui-là, nous autres, peuple. Je le sais, il passait jadis assez souvent à mon atelier...*”. Cunoscutul meu era un pantofar bătrân, care cutreera din când în când, pentru lucru, hotelurile din cartier. Am înțeles atunci că era vorba de Lenin - zărele tocmai anunțaseră, cu întârziere notabilă, adevărat - moartea marelui om. Tot atunci am aflat de la bătrânul pantofar că, pe vremea când stătea la Paris, Lenin locuise într'o mică stradă din apropierea parcului Montsour.

acum descrisul stil de viață al celui mai savant dintre revoluționarii intrați în istorie, s'a transpus și'n stilul vorbit ori scris al lui. Intradevăr, discursurile lui Lenin, grele ca fapta, sunt de o simplitate uimitoare și ca elaborare interioară și ca formă de expresie. Pentru a face accesibile tuturor și cele mai tehnice și abstracte concepte, Vladimir Ilici știe găsi totdeauna cuvântul popular cel mai potrivit. Disprețul lui pentru flecari și pentru fraza revoluționară sforăitoare nu e egalat decât de ura ce-o avea contra oportuniștilor. Nu arareori limbajul eruditului Lenin îmbracă haina fără pretenții a cuvintelor vorbite de un țaran foarte deștept. El, care recomanda celor ce mănuiesc condeii să facă uz de stilul „telegrafic”, n'a călcat, în ceea ce-l privește, niciodată acest precept.

V

Știe-se că Lenin nu avea obiceiul să se adreseze nici imaginației și nici sentimentului celor, mulți sau puțini, pe cari voia să-i determine la hotărâre și la acțiune. Făcea totdeauna apel la inteligența și la voința acestora. Intr'un astfel de fapt s'ar putea eventual vedea indiciul unei vieți afective proprii înăbușite, ori chiar lipsite de intensitate. Nimic mai eronat decât o atare presupunere.

Voiu căuta să arăt că această ultimă propoziție nu e afirmație nemotivată. Făcând această încercare, voiu împinge implicit prezenta analiză până în regiuni sufletești ale personalității ce se găsesc, după părerea mea, la adâncimi mult mai mari decât meleagurile străbătute de noi în cuprinsul ș-ului III, și ceva mai mari decât cele examinate în ș-ul IV al eseului nostru.

Și anume, voiu scrie acum ceva despre ceea ce poate fi numit în sensul cel mai expresiv al cuvintelor: sete de dreptate a lui Vladimir Ulianov Lenin. Spre deosebire de componentele până aici analizate, această stare sufletească de natură afectivă nu explică, considerată izolat, reușita istorică a lui Lenin. Căci poate avea cineva plin sufletul până la margini de acest sentiment - ce numeroși sunt oamenii

cari îl au! -, și cu toate acestea unul singur din milioanele setoase după dreptate a reușit să devie cel ce s'a chemat pe sine Lenin.

Totuși, e sigur că neastâmpărata sete de dreptate a conducătorului revoluției din Octomvrie, sete de dreptate pe seama tuturor celor ce muncesc, este puterea sufletească care a organizat într'un anume fel, mai întâi viața interioară a lui Lenin, pentru ca să organizeze apoi după o anume lege pe cea exterioară, adică pe cea istorică. Fără virtute explicativă dacă o considerăm ruptă din structura de ansamblu a ființei lui Vladimir Ilici, această stare afectivă, privită ca parte a unui mare tot, ne apare drept forța de adâncime care, punându-și în serviciul ei implacabil toate celelalte mai sus analizate componente sufletești ale lui Lenin, a jucat rol de pârghie de comandă, diriguitoare a întregii vieți luptătoare hărăzită de soartă marelui revoluționar.

In ultimă analiză, setea de dreptate e o stare a sensibilității - meileg sufletesc extrem de greu de scrutat - care poate fi constatată ca prezentă și având o anume calitate, dar care nu mai poate fi explicată. Minte doritoare de înțelegere nu mai e în stare să străbată până la cauzele care determină calitatea amintită a sensibilității, văzându-se nevoită să se mulțumească cu simple constatări. Aici se oprește analiza noastră, și orice analiză.

Sau, același lucru, exprimat în termeni de gândire mai concreți: Nu e destul să constăți că există suferință evitabilă în lume - constatarea o poți face cu cele mai științifice și mai obiective mijloace -, pentru ca să și nizești din toată ființa ta să faci să înceteze suferința evitabilă. Chiar dacă știința ar fi în măsură să-ți arate cu evidența ei constrângătoare că suferința evitabilă poate fi înlăturată, constrângerea ce vine din evidență n'ar putea depăși frontierele inteligenței; ea nu s'ar putea transmite ca resort motor al sufletului tău, dacă o anume calitate a sensibilității acestuia n'ar fi prezentă și n'ar transforma constatarea făcută de inteligență în poruncă de comportament a întregii tale personalități.

Acestea spuse, vom înțelege că Vladimir Ilici Ulianov a devenit Lenin creator de istorie mare, nu pentru că a avut inteligența cuprinzătoare pe care a avut-o, și nici pentru că a fost hărăzit cu voința titanică cunoscută, ci pentru că aceste două puteri sufletești leniniene extraordinare au funcționat la el, fără oboseală și oprire, o întreagă vieată de om, sub comandamentul implacabil al unui mare și adânc sentiment, numit sete de dreptate. Dacă nu ar fi ascultat, cuminte, de poruncile severe venite din aceste străfunduri ale sufletului, superba inteligență a lui Lenin l-ar fi ajutat să devie numai un mare gânditor, sau poate un savant cu mare renume. Tot astfel uriaș-a-i voință, dacă nu se apleca umilă sub legea acelorași porunci, ar fi făcut din el poate numai un mare administrator, ministru sau om de Stat în serviciul țarului tuturor Rușilor, decorat cu ordine de sigur mult mai înalte decât cele pe cari le râvnise o vieată întreagă consilierul Ilia Nicolaevici Ulianov . . .

* * *

N'aș spune tot ce cred că e necesar să spun în această ordine de idei, dacă aș întrelăsa să amintesc că, în cazul lui Lenin, starea afectivă nativă mai sus descrisă, a fost intensificată în gradul cel mai înalt de o experiență crucială pe care a făcut-o adolescentul Vladimir Ilici. Experiența a fost de felul celor ce trebuia să-și apese pecetea lor grea și neștearsă pe întreaga personalitate și vieată a revoluționarului de mai târziu. Cititorii au înțeles de sigur că e vorba de moartea tragică a lui Sașa (1887), fratele mai mare al lui Volodia, fratele stimat și iubit care, ceva mai înainte, pusese *Capitalul* pentru întâia oară în mâna celui ce avea să devie odată cel mai intrănsigent executor testamentar al lui Marx. Se știe că Sașa a murit sub spânzurătoare, la vârsta de douăzeci de ani (Vladimir avea atunci șaptesprezece), pentru că refuzase să-și renege convingerile ce-l duseseră să participe la un complot contra țarului.

Dar oricât de mare a fost puterea cu care această tragică moarte a acționat asupra destinului ulterior al vieții lui Lenin, este sigur că ea n'ar fi acționat cu o astfel de forță

propulsivă, dacă structura sufletească a lui Vladimir Ilici n'ar fi fost așa cum am prezentat-o în partea aceasta din urmă a eseului nostru.

Organizând sufletul așa cum am arătat aici, componenta afectivă a personalității lui Lenin explică absolut toate manifestările acestuia : vieța sa eroică, precum și opera sa deschizătoare de epocă. Cu alte cuvinte, puterea transformatoare de veac a marelui revoluționar și-a tras seva hrănitore din straturile adânci și fecundatoare ale unor regiuni sufletești de natură afectivă și insondabilă până în străfundurile ei, regiuni a căror lege constituțională este de ordin etic.

Funcțiunile pe care și le-au asumat în ființa lui Lenin cele trei principale puteri sufletești le vedem deci distribuite astfel : O voință titanică, toată în serviciul credincios al unui înalt ideal etic, ajutată de o inteligență genială în găsirea și organizarea mijloacelor de realizare a acestuia ; iar ambele ascultând cu atenție și grije de îndemnurile permanente și puternice ale unei sensibilități înregistratoare implacabilă a tot ce era nedreptate evitabilă și a tot ce este dreptate inevitabilă în lumea construită de om.

Această constatare sintetizatoare a tuturor datelor pe care ni le-a pus la îndemână analiza cuprinsă în prezentul eseu, confirmă din nou afirmația ce făceam mai sus spunând, că 'n cazul lui Lenin, omul a intrupat fără lipsuri ideea, și că din aceste motive, personalitatea lui s'a profilat cu greutatea și tăria granitului în tot ce a făcut.

Iată de ce, cu toate că aprecierile ce se aduc operei lui Lenin diferă între ele, constatarea acum din nou notată ajută orice inteligență reală și liberă să înțeleagă de ce, în privința dimensiunilor personalității umane a lui Lenin nu poate exista divergență de apreciere. Ținând seamă de cele arătate în cuprinsul acestor pagini, admiratori și detractori ai operei trebuie să cadă de acord că Vladimir Ilici a fost mai mult decât o extraordinară forță a istoriei ; trebuie să admită că, înainte de a fi fost un om mare, Lenin a fost, simplu : un om în înțelesul cel mai plin al cuvântului.

D. D. Roșca

lubiri

I

*Te aduceau țigani isteți,
Cu ceilalți doi vorbind în șoapte,
Să ne jucăm de-a lupu 'n noapte
Ciocnidu-ne de trei pereți.*

*Când auzeam din ușă „Vine“!
„Suflați lumina în iatac . . .“
Svârleam cărnoasele smochine,
Cuprinsă de sfiosul plac.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Când „haita“ ne lua la goană,
Sărutul gurii se 'mpletea
Cu răsucirea de hârjoană,
Cu aspra trântă pe podea.*

*Schimbai purcesul zilei sec,
In curgătoare năvălire,
Ai fost întâia mea iubire
Și 'n minte te-am ținut întreg.*

II

*Mi-ai străbătut cuprinsul firei
Și ți-ai făcut mangal din miez ;
Mercuriul simțului ales
L-ai dus la gradul clocotirei.*

*Când am găsit țiduli băgate
In cărți din mapa cu zăvor,
Am retrăit pe îmbătate
Adâncul scrisului fior.*

*Ascuns-am fața de sfială
Când mi-ai spus dragul cu pripiri ;
Când mi-ai desvăluit răceala,
Mă însemnase răstigniri.*

*Focar de ascuțit tresalt,
Ai fost întâia mea durere.
O iarnă după încheiere
Am dat norocului asalt.*

Olga Crușevan

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pricoliciul

Domnul Victor Papilian

I.

Gospodăria bădicului Toma era cufundată în liniște în acea dimineață limpede de zi întâu a lui Iulie. Bădicul se sculase cu noaptea în cap să dea apă vitelor ca să poată ieși mai de vreme la câmp. Cumpăna dela fântână scârțâi ca un plâns de copil. Vacile le scoase în ciurdă, dar boii așteptau rumegând să le dea porția de fân și să-i adape. Bădicul Toma după ce goli gălețile cu apă în creplă ca să se mai domolească pân' ce-a fi vremea de adăpat, își duse pumnii scoc la gură și începu să sufle în ei. Se lăsase peste noapte burhau des și se răcorise vremea.

Cornul văcarilor mai răzbătea anevoie printre coperișurile caselor, de departe tare, ca 'dîn marginea pământului. De câte ori auzea bădicul sunetul acela se infiora. Ii părea că trăgea un clopot mare în pieptul său larg și puternic. - Bang, bong, ... bang, bong ... tot mai rar, dar izbindu-se mai aprig de coșul pieptului.

Deodată își aminti că încă nu dăduse de adăpat boilor și se duse 'ntr'acolo. În drum se opri de ridică o corfă. După ce o puse pe umăr se duse să-și vadă de treburi. Când ajunse în șură vroi s'o atârne de un cui bătut în chinga de lângă porțiță. Dar în clipa aceea se pomeni că-i căzu ceva după cap, apoi se rostogoli jos. La început crezu că-i vreun șarpe negru, dar numai decât auzi un zornăit metalic. Atunci văzu secerea și-o ridică, trecându-și-o la spate după șerpar.

Încă nu se luminase bine de ziua. Bădicul în fiecare seară își pregătea porția de fân pe care trebuia s'o dea

boilor a doua zi dimineața. Inșă în dimineața asta găsisse fânul risipit cât era aria șurii. Omul se puse pe gânduri:

- Oare ce să fie? se minună în sinea sa.

Dar negăstînd nicio deslegare gîndutui, clătina din cap a pagubă și porni pufnind furios spre plevnicer să ia de acolo grebla ca să adune fânul împrăștiat. Când să pună mîna pe greblă numai ce se repezi o mogândeață neagră drept în pieptul său.

Bădicul se dădu nedumerit un pas îndărăt. Dar mogândeața nu se lăsă și-i sări din nou în piept, înfingându-și dinții lungi în pieptarul de oale. Bădicul se scutură și dihania căzu jos.

- Măăă, ucig'o cheurile da' rânzoasă-i! se minună el de-atîta îndrăsneală.

Apoi se așternu pe gânduri neștiind ce să creadă. Era atît de uimit încât nici frica nu-l putea cuprinde. Într'aceia își aduse aminte de secere și o scoase de după șerpar, zicându-și:

- Hm, mai știi că nu sare iar la mine spurcăciunea?

Dar nu sfârși bine că se și pomeni cu dihania înaintea lui plimbându-și coada ca acele ceasului. Și avea o coadă cât un târn nou de mesteacăn.

Deodată părul lucios i se sburli după ceafă și prop-tindu-se în coadă sări în pieptul omului. Bădicul îi repezi secerea în trup, dar n'o puțu răni. Dihania din cauza izbitturii căzu și agățându-și urechea de vârful secerei și-o creștă. Sângele porni o șuviță subțire prelingându-i-se pe blană și apoi jos.

Bădicul Toma se aștepta să sară din nou dihania la el, dar urăciunea o sbughise între cocenii din fundul șurii. Atunci își aduse aminte așa tam-nesam de Măriuța.

Atîta timp trecuse; toate parcă s'ar fi petrecut mai ieri, alaltăieri. Măriuța venise la dînșii pe uliță și cu o îm-pletitură în poală trîncănea la fereastră cu nevastă-sa. Ei, palavre muerești și atîta! Dar în câteva rînduri i-a surprins luminile ochilor ațintite asupra copilului. Cum îi privea băiatul, șezând pe jumătate intoarsă! Din ochii negri simțea

smalțul privirilor scurgându-se închegat, înțepenind ca într'o scoică pruncul lipit de zidul afumat. Incolo Măriuța rămase neschimbată. Făptura ei înaltă se încovolisese puțin peste împletitură, în vreme ce pe obrajii rumeni trecea aceeași lumină blândă de toamnă cu belșug de poame și în colțul buzelor părea că aștepta gata culeasă vorba de șagă ce avea s'o arunce numaidecât.

Cine o vedea întâia oară, nu i-ar fi dat atâtea toamne câte împlinise. Poate unde își lega năframa încă ștregărește sub cosițe, sau din pricina veșmintelor totdeauna curate ca fulgii sălcilor.

Pe Măriuța însă o știau șapte sate împrejur nu din pricina veșmintelor curate și nici după șaga vorbelor ci pentrucă nu se afla meșteră mai mare ca ea să dea de capătul tuturor vrăjilor. Nu era zi bună să nu descânte cuiva de făcătură, de bubă neagră, de blăstăm sau de alte nenumărate rele câte se abăteau din senin peste oameni. Își aducea aminte cum într'o vară scăpase casa vecinului său de urgie, când acesta se dăduse la blestămății cu crăsmărița de parcă-și pierduse omul mințile. Și ea l-a întors de l-a făcut iarăși om așezat. Ehe, dar multe se mai schimbă între oameni și câte nu se întâmplă din te miri ce, numai că leacul... în clipa aceea Măriuța se întoarse spre dânsul și scăpă vorba cea rea :

- „Bade, ăsta-i pricolici. El trase atunci cu ochiul spre pruncul care zăcea după cuptor. Băiatul când auzi, rămase cu gura căscată prosteste, apoi începu să răză sec din vârful limbii ca un lătrat de căne. Măriuța îl luă la o parte și-i zise :

- „Dac'a da la data, crestează-l cu ceva ca să-i faci sânge“.

Și adăugase în taină cu vocea joasă :

- „Numai de sângele lui fuge pricoliciul“.

Bădicul se scutură înspăimântat de gândul său. Svârli secerea din mână și se repezi ca o holbură 'n casă. Acolo o liniște aspră, care îi se pironea pe umeri. Omul se opri

în prag neîndrăsnind să intre în tindă. Părea că liniștea nu mai avea loc în casă și acum năpădea curtea ca o pecingine.

Dar el nu se mai putu stăpâni și împingând ușa de părete, se năpusti la patul neveste-si. Femeia nu se trezise încă. Alături dormea copilul.

O clipă rămase în picioare nehotărât. Deodată i se păru că privirile plodului îl împungeau de sub genele lui străvezii, vinete. Femeia se mișcă în așternut. Copilul deschise ochii prefăcându-se somnoros, dar nu se clinti.

Bădicului îi trecu prin minte :

- Nu se mișcă să nu-i văd rana.

Apoi se plecă atât de tare încât obrazul său nerăs, aproape îl atîngea pe al copilului și-i șuiera în ureche :

- Pricolicitul !

Băiatul rămase prostit cu gura căscată, dar numai decât slobozi rânjetul acela sinistru din vârful limbii. Atunci bădicul Tomă zări între dinții pricoliciului câteva fire de lână din pieptarul său. Nu mai încăpea nicio îndoială. El fusese.

Copilul văzând chipul lui tătâne-său întunecându-se, își înalță capul oleacă de pe perină. Sub urechea stângă rămase pe albul pânzei o floare de mac. În capul omului se învârtea toată casa cu sgomote stranii. Gândurile îi năpădiră sub frunte ca niște viespi rele. Simțea că picioarele nu-l mai puteau ținea și se lăsă greu pe dunga canapeiului. Lemnul uscat scârțâi din toate încheieturile, totuși femeia nu se trezi. Bădicul o pipăi bănuitor. Atunci nevastă-sa se holbă la el înspăimântată. Apoi ridicându-se într'un cot îl întrebă, deslegându-și năframa :

- Nu te-ai dus încă ?

Bărbatul clătină din cap, iar femeia îl iscodi mai departe :

- Da' ce ți măi omule de nu răspunzi ?

Un bou mugii în grajd, împrăștiind urâtul.

- Nici de adăpat n'ai dat boilor ?

Bărbatul nu se clinti.

- Mă omule da' ce Dumnezeu ai? Scoală-te și du-te de dă apă boilor. Toma se ridică anevoie de parcă luase casa pe umeri și îi zise nevaste-si:

- Nu-î scula, dar hai iute afară!

Nevasta își aruncă în fugă o năframă pe umeri și ieși Pe bărbatu-său îl găsi în tindă răzimat de coșul cu făină. Tăceau amândoi, uitându-se a mirare la ușa pe unde ieșiseră. În toată casa nu se clintea nimic, nu se auzea un singur șgomot. Tăcerea aceia de dimineață cu scufă de rouă le cădea pe suflete a presimțire. Într'un târziu bădicul se hotări să-și descleșteze gura:

- Tu muiere, el... și făcu semn cu mâna spre cel ce rămăsese dincolo... el îi pricolici.

- Ihiiii...

Palma aspră a bărbatului îi astupă gura mai înainte ca femeia să fi putut striga. Ochii holbați ai omului o prostiră și mai mult pe biata femeie. Apoi luându-i mâna de pe gură îi zise:

- Tu să-î dai pace. Fă-te că nu știi nimic. Lasă că-î afiu eu leacu'.

După aceia se duse în șură să dea boilor de adăpat.

II.

Locul la care se ducea bădicul Toma era departe, tocmai lângă piatra celor trei hotară. Arșița îl toropise ca o povară mare. Boii pășeau domol, rumegând gravi. Praful se ridica pe drum stărnit de copitele dobitoacelor.

Când ajunse la șipot bătu cea și imbie boii la apă. Nu băură. Porni mai departe. Nu-și dădea bine seama ce putea să i se întâmple, dar simțea că nu-i a bună. Se sui pe cerlău îndemnând boii. Apoi se uită pe drum înainte, nerăbdător s'ajungă mai de grabă la loc. Dar nu departe pe drum zări pe baba Aghioaia mergând ostenită cu zechea în spate și cu o greblă pe umăr.

Trecuseră vreo trei săptămâni din dimineața aceia de întâiu a lui Iulie. De-atunci nimic.

Copilul nu mai tremura la vederea lui tătâne-său și rana dela ureche i se vindecase de-a-binelea. Numai bădicul era neliniștit, mereu cu povară în suflet. Nu mai scotea o vorbă cât era ziuica de lungă. Tăcea închis în sine ca o poartă de progadie zăvorâtă pe dinlăuntru.

Ajunse din urmă pe babă. Opri boii și plecându-se spre dânsa îi strigă :

- Hai în car bătrâno că te-î fi ostenit.

Dar bătrâna îl privi chiorăș de sub sprâncenele ei cărunte. Bag samă n'o fi auzit. Strigă din nou :

- Hai mamă Aghioaie în car că-ți vei fi scalciat căl-căiele. Atunci fața sbârcită a bătrânii se descreși. Apoi se urcă în car. Șezu pe loitre. Numai ochii ca doi șoareci pă-reau a căuta ceva. Omul se dădu în povești numaidecât prefăcându-se voios că avea cu cine să-și alunge urâtul.

- Da' mult mai plouă în uest an. Să vede că și-o uitat Dumnezeu de noi.

De astă dată ochii verzi aproape șterși, mai mult ficși decât mobili se răsuciră peste cap arătând albul. Omul nu băgă de seamă și-și continuă gândul :

- Lasă că s'a face cucuruzul și holdele. Numai de n'ar bate piatra...

Aghioaia se lăsă să alunece pe fundul carului. Bădicul văzând că bătrâna nu-i răspunde se gândi la alte năcazuri, uitând-o. Ea râdea.

Ochii i se opriseră pe traista omului care era de o parte învăluită într'un sac. Bătrâna întinse mâna ei uscată și-o trase alături de ea. După aceia desfăcu păstura în care era învăluită pita și băgând mâna în sân scoase un fir de lână, descântat în apă stătută, pe care îl vârî în miezul pitei. Împături apoi traista la loc și-o împinse înainte.

Mulțumită de fapta ei bătrâna rânji mărunț printre dinții aceia de șoarece și tăcu. Îi mai rămăsese banul și acul. Banul nu știa cum să facă să-l dea, că acul îl va implânta ea într'o scândură la șopul omului când vor ajunge la loc.

Dar cum să dea banul lui Toma fără să se mai atingă altcineva de el? Omul n'avea de unde să bănuiască, numai cum să aducă vorba? Bădicul se 'ndreptă de spate și 'ndemnă boii.

Se lăsase căldură peste hotar ca dintr'un cuptor încins. Omul își șterse sudoarea cu mâneca dela cămașă. Baba băgă mâna în sân după băncuță. O pipăi o clipă cu degetele ei noduroase mai mult alintând-o, apoi o ascunse în pumn. Nasul lung i se lungi mai mult. Dar se frământa baba pe scândura carului neștiind cum să 'nceapă vorba.

Bădicului i se făcu dor de-o țigare. Se scotoci în șerpar. Punga nicăieri. Atunci își aduse aminte că o pusese în suman. Se ridică de pe cerlău și-l luă. Găsi punga cu tabac și se apucă liniștit să-și sucească o țigare.

Bătrânei i se lungi fața, semn de mulțumire.

Găsise.

- Tomo, faci bine să-mi dai și mie o țigare că ți-o plătesc.

- Bucuros, dar nu trebuie să mi-o plătești, și-i dăcu punga, dar baba nu se 'nvoi.

- Dacă nu ieși banii, nu vreau țigarea. Ori ți-a fi frică de banii mei?

- Ba frică n'are de ce să-mi fie, numai nu se cade să iau banii.

- De ce să nu se cadă? Doar eu ți-i dau, nu mi-i ceri tu.

- Bine se 'nvoi omul, văzând că n'o poate scoate la capăt cu dânsa. Chipul țaranului se întunecă.

Aghioaia presără din nou zâmbetul ei printre dinții mărunți, dar văzând întunecarea țaranului se grăbi să adauge:

- La ce să te mâni, dacă ți-i teamă... nu ți-i dau.

- Ba nu mi-i teamă. Unde-s banii?

Baba îi întinse băncuța. Omul se făcu a nu pricepe. Dar în moalele capului îi băteau mereu vorbele Măriuții:

- „Bădicule să nu pui mâna pe-o băncuță descântată că n'a fi bine. Nici așa din pită să n'o atingi, dar mai cu seamă de ac să te ferești. Dacă-i vedea undeva un ac

ne-la-locul lui, fă-ți cruce și taie împrejur cu briceagul până 'n fund, că de nu praful se alege de casa ta”.

Nu prea înțelegea el bine pentru ce să nu ia băncuța pe care i-o întindea baba. De unde să știe el că-i descântată ori ba. Dar îi veni deslegarea tot dela Măriuța :

- „Fă cruce bade cum îi ști de bine, numai cruce să fie”. Și omul fără să mai stea mult pe gânduri întinse mâna stângă după băncuță. În dreapta ținea biciul. Mănile omului se încrucișară și luă băncuța fără nicio teamă. Ochii Aghioaiei se făcură cenușii de ciudă și-l fulgeră pe Toma cu o privire otrăvită. Obrajii i se colorară pământiu ca două bălți seci. Vrăjile nu mai aveau nicio putere.

Bădicul lucră mulțumit toată ziua. Către seară slobozise boii în jurul șopului să mănce. Își ridică privirea spre soare. Apunea. Era roșu cerul în partea aceea ca o baltă de sânge. Prevestire rea. Țăranul o simți lămurit. Toată plăcerea cu care lucrase ziua întregă i se spulberase la acest simțământ.

Își luă biciul pe umăr și se duse să aducă boii la șop. Cum venea pe urma boilor mai aruncă odată ochii dincolo de muche. Soarele căzuse ca 'ntr'o fântână, dar balta aceea sângerie nu se mutase din loc. Bădicul simți ca o furnicare până în creștetul capului. Boii intrară cumiști la locul lor în grajd. Toma le mai dădu din car un braț de fân, apoi își desfăcu traista dela leocă să mănânce.

Aștepta să se întunece.

Când crezu că sosise vremea porni spre piatra dintre hotară. Mergea îndoit de trudă cu gândurile risipite. Cuvintele Măriuții îi băteau în tâmpile ca niște ciocane puternice. Tot ea îl învățase ce trebuia să facă. Numai de nu l-ar fi mințit Măriuța. Și omul porni din nou spre locul cu pricina cu mai multă povară în spate. Dar se opri incremenit. În urechi îi răsunau vorbele femeii :

„Pricoliciul nu se poate preface din om într'altă dihanie, făr' numai dacă se dă de trei ori peste cap în locul unde se întâlnesc trei hotară. Și pricoliciu se face numai pruncul care a fost înțercat de trei ori”.

Ajunse.

În piatra aceea se întâlneau trupurile a trei hotară. Iată prin urmare locul unde trebuia să desfacă făcătura care-i legase copilul de un pricoliciu. Se așază pe-o dungă a steiului și începu să-și răsucescă sfârcul mustatei în neștire. Deodată simți o răcoare în spate pătrunzându-l până la oase. Sări drept în picioare și porni spre răsărit precum îl învățase Măriuța. Rupse apoi din tufele de mărăcine întâlnite în cale, două bețe și le așază pe iarbă în formă de cruce. Apoi se așază jos așteptând. Stelele se nașteau una câte una din besnă, iar Toma neavând ce să facă până spre miezul nopții s'apucă să caute pe boltă, găinușa, rarița, carul... Se făcuse târziu. Pe bădicul îl cam cuprinse toropeala și se lupta cu somnul. Deodată se pomeni că se stărnise vânt, așa numai din senin. Omul se ridică într'un genunchiu și privi împrejur. Era liniște. Adia numai vântul. Deodată auzi pași mărunți ișindu-se a fugă, dar numai o clipă. Apoi lemnele așezate pe iarbă săriră unul într'o parte și celălalt într'alta. Când bădicul își veni în fire simți împrejur aceeași liniște ca mai înainte. Văzu lemnele risipite și-și aduse aminte de vorbele Măriuții :

- „Implântă briceagul bădicule, într'un lemn așa fel să-ți iasă cruce și să n'ai temere de rău.“

Scoase numaidecât briceagul și dresе cum se pricepu mai bine, o cruce pe care o implântă alături în pământ.

Aștepta de mult răsturnat pe spate în iarbă. Căldura pământului i se strecura în trup ca un vierme alb. Aerul amirosea tare a iarbă dospită. Bădicul își umfla pieptul sub năvala de vieață nouă. Stelele sclipeau verzui ca licuricii care se târau neauzit prin ierburi.

Ațiți.

Deodată sări ca ars. O lumină ca o spadă de fulger îi năvăli în ochii osteniți. Privi împrejur dar nu văzu decât o dungă de lumină ca o muche de cuțit implântată în trupul de șgură al nopții. Cu mare greutate omul își culesе briceagul din iarbă și porni înainte dibuind. Se împiedeca într'una. De jur împrejur nu se zărea la un pas, atât de in-

tuneric se făcuse. Sau nu mai vedea dânsul după fulgerul ce-i năpădise adineaori în ochi ?

Numai departe se deslușea muchea de lumină ca o ispită și alături omul desluși o babă și un copil. Bădicul își muncea mintea să-i desprindă din besnă și să-i cunoască. Dar în zadar.

Atunci Toma o luă la fugă într'acolo ispitit de cele două arătări. În fugă întoarse privirile spre dreapta să vadă dacă nu smintise drumul. Nu departe zări dunga de lumină implantată în pământ. Omul se zăpăci, căci adineaori o zărise în altă parte. Dar nu stătu să se gândească căci la capătul câmpului arătările parcă se mistuiră. Incepu să fugă mai iute. Chipul îi era năpădit de sudoare. Își simți trupul istovit ca după o boală cumplită. Vlaga din trup îi da de știre că puterile îl părăseau. Nu mai putea. Dar cu toate acestea continua să fugă disperat. Arătările se pierdeau încetul cu încetul în negura nopții. Apoi se pierdură.

Mai făcu câțiva pași în goană, dar când vroi să se oprească se poticni de ceva și căzu. În pumnul încleștat strânse briceagul.

Ca prin vis auzi alături un râs hodorogit care aducea a piatră de moară hăulind în gol. Bădicul se ridică anevoie. Îl durea capul. Încheieturile îi tremurau. Noaptea se întindea neagră de par'că nu mai fusese ziua de când era lumea.

Lui Toma i se păru că aude un mârâit scurt și apoi un lătrat sec. Incet își revenea din amețea care-l cuprinse și se hotări să fie cu mai multă băgare de seamă.

În răstimpuri se auzea lătratul unui câne, din ce în ce mai aproape. Incolo niciun șgomot. Parcă adormiseră și găngăniile din iarbă.

Deodată simți că cineva umbla la spatele său și se întoarse bănuitor. În pulpa piciorului simți o mușcătură usturătoare și carnea se strivi sub colții cânelui ca sub ascuțiș de săcure. Vru să-și pipăie rana, dar simți în podul palmei gădileală de păr.

Cuprins de spaimă se trase înapoi. Dinaintea ochilor săi îngroziți juca o arătare de negură înfricoșătoare ce de-

venea dintr'o clipă într'alta mai mare, tot mai mare, până când se topea în nopte și atunci bădicul zărea cerul deasupra, acolo pe unde urmărise năluca. Dar numaidecât se schimba înfățișarea cânelui de alături, însă se prefăcea de astădată tot mai mică până când se sfârșea în ochii aprinși ai javrei sub care se legăneau dinții rânjiți ca o salbă de cărbuni scânteietori. Omul se clătină amețit cu toate mădulele înțepenite și îndrăsni să se miște. Cânele se luă după el întărat. Atunci își aduse aminte pentru ce se afla acolo și vroi s'o ia la fugă. Dar când se răsuci dădu peste piatra dintre hotare și poticnindu-se, căzu. Cânele se năpusti furios peste el și-l înșfăcă de beregată cu colții lui otrăviți. Sângele începu să-i gâlgâie din rană nestăvilit, prelingându-se pe grumaji și apoi în iarbă. Cămașa i se înroșise pe piept. După aceea cânele își descleștă colții din beregata bădicului și sângele țâșni în voie cu stropi mari. De parte se mai auzea în nopte lătratul înfiorător al cânelui întovărășit de răsul turbat al zgripturoaicei.

Apoi liniștea aceea presărată cu stele îi întunecă mintea și-i stânse suflarea pieptului.

Prin trup îi trecu ca un val de sânge cald, sau ca o pornire de viață nouă. Și toți mușchii i se chirciră într'o svârcolire scurtă.

Bădicul rămase nemișcat cu ochii sticloși pironiți în crucea bolții, iar pe beregată părea că-i căzuse o stea roșie.

Steaua lui...

VIRGIL NISTOR

Numai brazilii

*Numai brazilii mai rămân în vreme
Neclintîți și pururea semeți ;
Numai brazilii poartă albe steme
De lumină grea, în dimineți.*

*Numai brazilii stau pe culmi din veac :
Ploi și vânturi aprige să 'nfrunte ;
Numai brazilii 'nalți — și neamul dac,
Sue 'mpovărați de ani, pe munte.*

*Iar când vine toamna peste măguri,
Arborii de frunze să-i despoaie,
Numai brazilii fremătând, prin neguri,
Nu-și apleacă fruntea. Nu se 'ndoaie.*

D. Danciu

La moartea poetului Ion Şiugariu

Am pe masă, în momentul când scriu aceste rânduri, cele trei volumaşe de versuri ale regretatului poet Ion Şiugariu: „Trecere prin alba poartă“, „Paradisul peregrinar“ şi „Ţara de foc“... sunt nu numai opera unui poet adevărat, ci şi oglinda credincioasă a sufletului unui om adevărat. Ele mi l-au readus în minte, aşa cum a fost: liniştit, ascunzând în adâncurile sufletului său un freamăt greu de sesizat, freamătul creaţiei.

Era de mult... Eram copii, ambii la şcoala normală greco-catolică din Oradea. În grădina seminarului caişii îşi împodobiseră ramii cu voalurile albe, diafane ale florilor... Pe aleile grădinii plutea, valuri-valuri, parfumul curat al primăverii... Eram, după cât îmi aduc aminte, după împărtaşania de Paşti. Sufletele ni se căutau pure, copilăreşti, naive în toată învăţătura pe care o digeraserăm. Ne căutam în noi, cei de odinioară şi ne regăsim dublaţi, de nu mai ştiu care eu... Paşii sufletului rătăceau pe meleaguri de vis, de dor şi de poezie. Trăiau însă în noi, puternice, amintirile culmilor, ale văilor, mirosul puternic al brazilor, auzeam pasul sfios al tuturor sălbătăciunilor din pădurile din care ne-am desprins, cu câţiva ani în urmă, copii... Dar cât de departe eram, atunci de munţii falnici ai Băii-Mari, de izvoarele limpezi şi clare, de atmosfera încărcată cu stafii, basme, legende, cu comori ascunse, în acei munţi doldora de nestemate!...

Ne oprisem în poarta grădinii. Doi caişi îşi aplecauseră crengile împodobite, se îmbrăţişaseră... Era poarta prin care trebuia să trecem la munca cea de grădinari...

Nu știu de ce, dar azi îmi face impresia, că, singur, băiatul acela blond a rămas trist lângă poarta albă, parfumată... Toți ceilalți s'au grăbit. S'au furișat hoștește pe sub cupolele albe ale petalelor... Au fugit nepăsători... copiii... Ion Șugariu s'a oprit, cu sine alături... Atunci din suflet i-a pornit primul cântec: „Cântec de pornire la drum“... Parcă-l aud, și azi, așa sfios, cum a răsărit atunci în acei ani ai adolescenței...

„Drum nou, drum lung
Pe care niciodată gândurile nu-l ajung,
Mai alb ca un obraz de față mare,
Mai ispititor decât berea care
Fierbe în sâni fecioarelor dela țară;
Mai plin de soare, necunoscut și cald ca o primăvară,
Când mustește vieața în suflet și 'n pământ;

Drum nou, drum sfânt,
Mi-am îmbrăcat gândul în azur și muselină
Și mi-am scăldat condeiu 'n boare cristalină;
Buzele mi le-am cuminecat cu mustul gliei,
Să crească 'n inimă cloacă poeziei,
Și am pornit voios spre zări de nouă dimineață,
Cu visul, floare 'n păr și zâmbetul pe față,
Să ciugulesc poeme noi din codrii de cuvinte
Și să le-arunc în lume ca pe niște bobî de linte.

A intrat apoi în alba poartă a poeziei. Revista „Familia“ dela Oradea l-a cuprins în brațe. L-a apropiat de public, de cititori, Octav. Șuluțiu, criticul din acele vremuri al revistei: Tânărul Șugariu aducea ceva nou în poezia română.

Copilul nu mai era al lui însuși. Drumul nou al creației, febra nouă ce l-a cuprins în vraja primăvăratică a poeziei, l-a îndepărtat de vieața comună, de tinerețea obișnuită. Volumul „Trecere prin alba poartă“, nu este altceva decât această luptă, ce se dădea în sufletul lui involburat de setea creației. De sigur nu se putea încă deslîși de celalalt, de cel obișnuit. Mergea așa cum își subîntitula volumul: „Cu mine alături“ - mergea alături cu celalalt eu, de care nu se putea despărți așa ușor. Pentru el poezia era o altă vieață, o vieață de trudă, de chinuită trudă intru desăvârșire. De aceea ruga lui se ridică puternică, aproape ca un țipăt:

Doamne,
Dă-mi traiul crud să-l sug ca vinul dintr'o cană
Și să mă 'mbăt în fiecare zi de alba lui tizănă.

Imi e așa de sete azi de carnea lui,
De trupul lui,
De cerul lui,
De soarele ce peste toate inimile își coboară
Lumina lui curată și ușoară.

Dă-mi traiul, Doamne!
Astăzi vreau
Să beau
Toate desmerdările lui și toate
Plăcerile 'ngropate
În fundul inimilor pământene, ca 'ntr'o rană.

E dorința de viața integrală, pe care, așa a avut atunci
impresia, că o scapă, o pierde. Era o presimțire pentru ceea ce
va veni mai târziu?... Era oare regretul după viața coti-
diană care fugea de el? sau era dorința de trăire în simbioză
și exprimare a sufletului său smuls din mijlocul naturii în
acest panteism ce-și arată sfios antenele?...

Era în fața caișilor încărcăți de floare... rămăsese
acolo, în fața porții albe, poetul...

„În dimineața asta tânără, a nins peste ogradă,
Zâmbetul caișilor, ca o rugă de fecioară;
Și mi-a părut că nu e nimeni astăzi trist, ca o povară
Și niciun ochiu atât de 'ntunecat ca să nu-l vadă.

O, zâmbetul caișilor, mai limpede ca mustul de olivă,
Mai blând ca vorba de alint pe buzele de mamă,
Părea o nesfârșită și curată ondulare de năframă,
Ce 'nvăluie și inima și zările deopotrivă...

Pe care drum va apuca tânărul, nu știm. El a desfăcut
poarta albă... poarta care duce spre nemurire. Se va în-
toarce înapoi?... Nu. Niciodată. Iată-l în poezia „Dimineața“
din același volum:

M'am repezit să sorb din cupa luminii
Soarele, ca pe un vin roșu din cană;
În jurul meu se scâldea în roua din afară
Dimineața goală, sărutându-și sânii.

„Pădurea acorda viori în guri de grauri...
Văzduhul înghițea flămând o ciocărlie
Și casele sculpau în aer fum,
Creșteau trăsuri și boii 'n drum,
Ca florile de scai într'o câmpie...

Adolescentul nu mai este stăpân pe sine. Ii este frică să nu-l părăsească aceste lumini, aceste iluzii. Cum le-ar părăsi când inima lui tânjește după ele ca după o ultimă și singură satisfacție ce și-o poate dori un om...

Doamne,
Dă-mi soare, dă-mi soare, dă-mi soare.
Tot trupul meu, tot trupul meu,
Tot sângele turnat în vine și în carne,
Țășnește azi înfierbântat și dornic,
Soare,
Dă-mi soare, Doamne.

Să nu fie 'ntunec în mine și afară,
Să nu fie nici noapte, să nu fie nici seară;
Umbrele să nu acopere cu pelerină
Umedă și rece florile 'n grădină,
Nici sufletele tinere, de fete și de prunci,
Nici gândurile adormite printre nori și munci...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Adolescentul a plecat, cu certificatul „Familiei“ în lume, cu cântecele lui, cu făclii aprinse din soarele pe care Dumnezeu i l-a dat, luminos și senin. S'a dăruit apoi, luminează clară, pură... tuturor. Iși vedea cu ochii vieța cea nouă, acel mănă, pe care sufletul lui îmbogățit cu toate tainele luminilor, ale pădurilor, ale sufletului românesc întreg, l-a cules avid, în desăgile împetritate cu mii de culori de pe ogorul românesc. Presimțirile acele, ale ultimelor gânduri, spre care poate nizuia un om în dorul lui spre fericire și perfecțiune îl obședează însă. Nu întunecate sau pesimiste, ci senine, tinerești:

Măne, măne...
Va râde primăvara peste rânduri peste mine,
Mai albă ca o zi de Paști sau de Rusalii,
Mai plină de porniri cerești, ca un buchet de dalii...

Și toate merele avântului visat, necoapte azi,
Tot murmurul pe care luna îl aude printre brazi,
Tot aurul ce arde dimineața în bulgării de rouă,
Vor împleti cămașă sufletului meu pentru vieța nouă.

Și, astfel, pornit în lumea poeziei, tânărul își caută zâna,
zâna lui mică :

„In care floare te-ai culcat iubita mea?
In care cântec cu surâs de nea,
Îți legeni pruncul gândului, în mângâieri de crin?
Te-ai înfrățit cu lumea cerului senin,
Sau te-ai legat tovarășe cu visul, printre stele
Să te săruți și să te joți cu ele?...

Iubirea mea te caută prin munți,
Prin câmpuri poiete 'n bani mărunți
Prin toate satele și verzile cătune,
Din basmele uitate și străbune...

În căutări, mereu în căutări, a pornit poetul după ce
a trecut prin alba poartă... Îl mai împiedecau aducerile
aminte, pământestile chemări, terestrele înlănțuiri cu huma.
Duoase răsar acele elegiace chemări din volumul I. - Sunt
ultimele chemări ale vieții cotidiene?... Cultura deosebită,
puterea idealului pun stăpânire pe el, pe întreaga lui ființă.

Durerea despărțirii, nostalgia toamnei, care pun cătu-
șele pe omul de rând, sunt tot mai vii, tot mai puternice
la el în fiecare vers...

„Lăsați-mă să mă aplec peste tăcerea mea acum,
Ca umbra plopului îmbătrânit peste ogradă,
S'ascult cum frunzele încep să cadă,
În toamna asta a sufletului moarte 'n drum

Vieța, realul, încep să dispară. În locul lor își face
drum irealul, dorul înalt, nizuința după cerul pur, spiritual...

Abia câțiva ani au trecut, în care timp călătorul ne-
sățios după alte zări a ajuns la pragul muntelui pe cărările
întortochiate ale căruia pașii duc spre ultima așteptare a
omului...

Primul volum „Trecere prin alba poartă”, apărut în
anul 1938, este mult depășit de cel apărut 4 ani mai târziu,
atât ca realizare poetică, cât mai ales ca împlinire a gândi-

torului, care a pus de astă dată în fiecare vers un gând ales pe firul căruia a brodat apoi tot volumul, intitulat atât de sugestiv: „Paradisul peregrinar“ . . .

Lupta cu omenescul din el este de astă dată împlinită.
Dorul este mai aprins, năzuința mai arzătoare :

„Era un alb îndemn și-un drum peregrinar.
Și cum trecea prin praf i se părea că-s doi.
Căci unul îl chema spre cerul solitar,
Iar celalalt spre noaptea deasă, înapoi.

Atât de pur mirajul soarelui creștea ;
Și-atât de cald pământul îi șoptea 'n urechi
O, arcu zărilor prea largi de peruzea ! . . .
O, de chitară cântecul acesta vechi !

Era o limpezime de lumină și
Alături, de 'ntunerec pătimaș, tumult.
Pe care drum să plângă pașii vor sfârși ?
Pe unde sufletul va 'ntârzia mai mult ?

E altă atmosfera, e altă realizarea . . . e ceva matur, împlinit, desăvârșit, în acest al doilea volum.

Nu mai e „o țâșnire vulcanică un clocot de pasiune, o tinerețe neastâmpărată care irumpe, dornică de viață și avânt - nicio izbucnire sinceră și nestăpănită, așa cum îi șade mai bine adolescenței să fie precum afirmase Octav Șuluțiu în „Familia“, cu ocazia apariției primului volum, nici : „poezia unei adolescențe tumultuoase, care se revarsă firesc în slavă“, cum spunea Horia Nițulescu, despre „Trecere prin alba poartă“ . . . Insetatul de viață despre care cronicarul Vieții Românești scria : „D-Ion Șugariu este un insetat de viață. Poezia D.Sale e un strigăt de bucurie, de dragoste, de amintiri avântate“ . . . nu mai este. Acela a dispărut. Dar a lăsat urme adânci în operă. Este freamătul interior. Acea remușcare a conștiinței este mai vie ; este cristalizată, sonoră, aspră uneori, reală, esențială. Omul stă mărturie prezentă, cu toate năzuințele lui spre cer și spre viață.

Poetul avântat a ajuns la pragul muntelui. Ce va face ? Căror chemări se va închina ? . . . Pământul cu plăcerile lui îl cheamă, îl ademenesc tot mai mult. - Poetul nu uită să prindă toate aceste omenești, prea omenești muștrări de

conștiință în versuri. Parcă s'ar găsi la un moment dat ca Orfeu în fața infernului. Ce caută acolo, nu știm. Dragostea lui nu era obiectul direct al cântecului lui.

Poezia sa nu are nimic din erotismul cunoscut la alți poeți. Dragostea poetului se menține în umbră, cucernică, sfioasă, curată... mai curată ca poezia, poate. Căci deși volumul este închinat femeii care-i va fi mai târziu soție iubitoare și bună - și care azi poartă zăbradnic peste fața-i feciorelnică - cu această dedicație: „Celei mai pure, mai esențiale și mai desăvârșite iluzii: *Lucia*“, romanul așteptat de întârziată adolescență ai literaturii, nu apare... Poezia lui Șugariu rămâne ceea ce a vrut el: o poezie pură, de gând, pe care o dirijază un fir conducător spre deslegarea unei taine omenești, a unei probleme de viață superioară.

Deci nu aceste prea umane porunci ale sângelui și ale inimii îl ademenesc pe poet. Nu pe aceste își brodează aurul din inimă, nici seva puternică ce-i curge în vine. El urcă pe munte hotărît, duse cu el acolo fierbîntea dorință a găsirii paradisului. Chinul creației îl roade, îl sugrumă. „Ca un orb rătăcisem prin viață și mă lovisem numai de iluzii pămîntene... Și așa am început să urc muntele. Dincolo de picul lui înalt era Mult-Așteptatul, Neverosimilul, Paradisul. Urcam grăbit, cu răsufierea tăiată și cu ochii ațintiți în zările îndepărtate. Neconținut măsuram și dibuiam, până departe, distanțele... Eram sus, sus de tot, undeva pe coșline, când a început să mă cuprindă oboseala... Atunci poetul a dorit întoarcerea. Și fiindcă fugise cu fiecare culme nouă, cu fiecare nou orizont, cartea a primit numele de *Paradisul Peregrinar*.

O fugă tot mai aspră după cerul pur,
În suflet ca un roșu trandafir ardea.
Și cântecul nepămîntean crescut din ea
Era balsam și hrană pentru trubadur.

O mână de arhanghel alb, îndepătat,
Atât de des îl mângăia pe frunte blând,
Că nu era în lume risipit nicicând
Și totuși peste lume singur împărat...

În loc de veselie, optimismul și avântul tineresc, adolescent, din volumul întâi, zădărnicia, neputința cuprinderii paradisului, așază în fiecare vers o picătură de tristețe, de nostalgie, de dor. Un romantism curat, ideal își face loc. Ție cadrul de care are nevoie poetul :

Atât de tainic somnul nopții s'a uzea
Sub zidurile mohorâte la ferești !
Doar stelele avânturilor nefirești
Mai licăreau ca niște ochi de cucuvea.

De sus el s'a uitat atunci tăcut în jur.
Părea că vorbelor ajunge iar stăpân
Că singure de-a pururi ele îi rămân
Spre nemurirea căutată drumul dur.

Ție omul aici în poezie, poetul, geniul, destinul sau toate la un loc?... Poate că da... Aceste aspre chemări sunt ale tuturor la un loc, ale fiecărei și ale fiecărui în parte...

De sigur azi, când a plecat dintre noi omul, nu avem prea multe întrebări de pus în legătură cu el. Poetul însă a copleșit omul. Vieța acestuia s'a scurs copleșită de poezie, de gândire, de aspirațiuni. Aceste din urmă sunt vii, sunt palpabile, sunt ale noastre ale tuturor, și mai ales ale lui. Dar ele au fost ale noastre și înainte de dureroasa ștergere dintre noi a omului. Azi acesta s'a dus încins cu sabia luptătorului, înarmat cu armele credințelor pure, cu desaga plină de vise... A trecut din culme în culme. L-au chemat : vieța, pă-mântul, izvoarele, cerbii, oamenii, dragostea și cerul. Cel din urmă a învins. De ce?... Poate pentru că l-a iubit mai mult decât pe alții :

Alături visurile așteptau la masă.
Doar stelele își culegeau din câmp văpata.
Suprafiresc s'a îmbrăcat în fulgi odata
Și Dumnezeu, bătrânul, a intrat în casă.

Plângeau cuvintele orfane în unghere.
Și liniștea era pe zări stăpână.
Că omul a plecat cu Dumnezeu de mână
Ghicind în ochii morții marea înviere.

Pe firele de aur, ce mi-au pătruns în seara asta prin geam, venind de nu știu unde, din slăvi, sufletul lui Ion

Șugariu mi-a intrat în odaie. L-am simțit prezența. Voiam să-i spun ceva. Cuvintele însă au dispărut... Era el. Sufletul lui. M'am uitat la el. Eram singuri în casă. Eu mut, cu inima de piatră. Iar el o umbră...

Doar sufletul bătrân plângea cu coatele pe masă.

Ce nepătrunse îl priveau stihurile tăcute.

O, cerul e zadarnic, zadarnic, zadarnic. Du-te

Nu pot să te mai găzduiesc de-acum la mine 'n casă.

Astfel ne apare sufletul prietenului nostru oglindit în opera poetului.

Cu moartea eroică a lui Ion Șugariu poezia românească pierde, înainte de plinirea vremii încă pe unul dintre nu prea numeroșii ei poeți născuți iar nu făcuți: Sic erat in fatis...

ION GROȘANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Î N S E M N Ă R I

»Rezistențe« și »limpeziri«

Tinerii dela „Revista Cercului Literar” din Sibiu cred că au justificate titluri să fie severi de tot cu noi cei dela „Lucaefărul”. Căci, după ce cu prematură bucurie anunțaseră acum două luni moartea acestuia, în numărul din Martie al revistei DD-lor, pe un ton plin de mânie și dispreț, ordonă „Lucaefărului” să dispară. Tot în acel număr din Martie, sub semnătura redactorului revistei, DD-lor își acordă în plus și dreptul de a vorbi despre „rezistența spirituală” cu semnificație politică pe care odinioară ar fi făcut-o DD-lor — și numai DD-lor — contra spiritului fostului regim fascist dela noi.

Deși, „necrologul” din Ianuarie ar fi justificat pe deplin cuvenitul răspuns al celui ce, dat mort din eroare ori din răutate, protestează că trăește, am preferat să nu înregistrăm în niciun fel gestul lipsit de gust al tinerilor dela susamintita revistă. Ne-am zis atunci că e lucru decent în momentul de față să nu amestecăm, printre gândurile mari ale zilei, pe cele comparativ mărunte care fatal s'ar imbulzi într'o discuție, mai mult sau mai puțin animată, între „literați”.

Dar iată că tinerii noștri, constatând că cel dat dispărut continuă să trăiască — și încă, să trăiască fără a lua măcar act de nedelicata lor provocare —, s'au enervat peste măsură, și, întinzând atacul, au descărcat cu ifos mare asupra „Lucaefărului” o ploaie de epitete nu se poate mai aspre. Epitete și aprecieri nejustificate — cum vom vedea îndată — nici de pretinsele păcate ale „Lucaefărului”, și și mai puțin de imaginarele merite literare și politice ale DD-lor.

Deși autorul prezentelor rânduri ar fi preferat să-și cheltuiască cu indeletnicirii mai interesante timpul ce i-l răpește scrisul acestor pagini, innoirea atacului, precum și confuzia ce se urmărește prin povestea repetată¹⁾ a unei pretinse — și exclusive — rezistențe spirituale cu semnificație politică, fac obligator și inevitabil un răspuns care am fi dorit mult să nu devie niciodată necesar.

1) Zicem : repetată, pentrucă redactorul „Revistei Cercului Literar” a vorbit public cu emfază despre ea : mai întâi la Adunarea generală a studenților Universității Regele Ferdinand I, ținută în 29 Martie 1945 ; a scris apoi despre ea, sub titlul „Mișcarea de rezistență dela Sibiu”, în amintitul număr din Martie al revistei pe care o conduce.

În cele ce urmează vom cerceta deci dacă sunt întemeiate acuzațiile ce se aduc „Lucefărului”, și vom examina, în al doilea rând, dacă a fost reală „rezistența” despre care vorbește, în chip cu totul neașteptat, redactorul „Revistei Cercului Literar”, tocmai redactorul „Revistei Cercului Literar”.

După al doilea atac împotriva „Lucefărului” și după publicarea simultană a notei „Mișcarea de rezistență dela Sibiu”, examenul atent al faptelor a devenit necesar: Căci atacați pentru a doua oară și neripostând, cei ce au crezut și până acum că au dreptul să arunce cu piatra în noi, ne-ar acuza cu siguranță că nu răspundem fie pentru că ne dăm seama că DD-lor au dreptate, fie pentru că e mai comod să tăcem, decât să fim lași. Dar examenul se impune și pentru motivul de ordin mai general că trăim „într'o vreme care se agită pentru limpeziri”, ca să folosim limbajul prețios al asprilor noștri judecători.

Fie de altfel spus în treacăt că ceea ce scriem în acest moment nu urmărește decât numai un început de „limpezire”. Căci, dacă nevoia o va cere, vom fi în măsură să prelungim efortul nostru până vom reuși să facem cu totul lumină în subsolul unor intenții cu totul condamnabile. Pe de altă parte, cu toate că ceea ce scriem aici nu e decât ripostă provocată de un dublu atac, s'ar putea ca ea, prin forța lucrurilor, să nu fie pură mișcare de defensivă. Căci bine se știe că apărarea unui acuzat se face în condiții optime numai când analiza obiectivă a vinei ce i se impută este însoțită și de un examen atent al gradului de încredere pe care-l comportă calitatea celor ce acuză.

Sprîjinindu-se pe ideile expuse într'un manifest literar publicat în 1943, în ziarul „Vieața”, manifest care milita pentru disocierea valorii estetice de celelalte valori în creația artistică și literară, severii noștri judecători dela „Revista Cercului Literar” cred că au dreptul să condamne la moarte „Lucefărul”. Revistă neosemănătoristă”, scriu ei, sau, cu un cuvânt „spiritual” ce le aparține: „revistă pășunistă”, „Lucefărul” e o „tribună a spiritului confuz”, a „mentalității retrograde”, propagator al „idealurilor urite” și susținător al „orizonturilor mărginite”.

Este adevărat că, atâta timp cât țara transilvană a fost cu trupul rupt în două, „Lucefărul” a publicat pe pagina lui întâiu, fără abatere, poezii ce căutau să dea expresie literară acestei dureri mari a poporului nostru. Aceasta pentru motivul că cei ce au condus și conduc „Lucefărul”, au crezut și cred — *democratic* — că arta adevărată nu-și compromite cu necesitate idealurile proprii, nici nu-și reneagă implicit esența specifică făcând material de elaborare artistică din aspirațiile, necazurile și bucuriile care frământă vieța marilor mulțimi. Conducătorii „Lucefărului” au crezut și cred că, pe planul ei particular de existență, arta poate, și 'n anume împrejurări trebuie să dea glas luminos, cu mijloacele

ce-i sunt proprii, idealurilor cari mișcă vieța mulțimilor. Și atâta timp cât Ardealul n'a fost decât pe jumătate al nostru, nu credem că este om cinstit în țara aceasta care să nu recunoască că durerea aceasta a fost printre gândurile adânci ce răscoleau sufletul mării mulțimi a acestor plaiuri.

Vrea cumva autorul „necrologului” din Ianuarie să insinueze prin cuvintele „idealuri urite și orizonturi mărginite”, că prin acum arătata atitudine a sa, „Luceafărul” nu numai că nu știa să facă disocierea de valori pentru care pledează d-sa, ci mai era pe deasupra și șovinist? Dacă aceasta i-a fost intenția, îl rugăm să cetească cu atenție și bunăcredință, împreună cu unii dintre prietenii d-sale, paginile în care se găsește expusă în liniile ei generale doctrina politică și socială pentru care se milita cu limpezime în Luceafărul ¹⁾. Suntem convinși că onestitatea intelectuală a d-sale îl va obliga, în acest caz, să recunoască că, departe de a propaga șovinismul, „Luceafărul” a pledat, în termeni clari și într'un orizont intelectual de mare lărgime, pentru idealuri politice comune întregii lumi civilizate, pentru o orânduire politică și socială care să asigure condiții optime și drepte de viață pe seama *tuturor* celor ce muncesc; că „Luceafărul” a pledat contra șovinismului și a ideii de rasă, și contra totalitarismului ridicat pe această nefastă idee.

Dar, mai sus expusa convingere a noastră în ce privește rolul politic și social pe care-l poate asuma arta fără să-și compromită cu necesitate esența specifică, nu însemna nicidecum că cei ce conduc „Luceafărul” au crezut sau cred că creație literară bună ar fi numai aceea care, într'o formă sau altă, își pune puterile ei de expresie în serviciul unor idealuri politice, sociale sau altele, streine, evident, de idealul propriu al operei de artă, de idealul estetic. Ne este greu de presupus că tinerii dela „Revista Cercului Literar” și-ar putea inchipui că, mult înainte de apariția manifestului d-lor ²⁾, n'am fi cunoscut și noi străvechiul, prea-cunoscutul și banalul adevăr că nu tema sau absența temei, ci realizarea artistică face ca o creație oarecare să fie sau să nu fie operă de artă. Știam și știm și noi de multă vreme, cum știe orice intelectual adevărat,

1) Cf. *Luceafărul*, Anul I. pg. 298—305; Anul III, pg. 83—87 și 168—304; Anul IV pg. 123—133.

2) Se știe că acest manifest literar a fost conceput în formă de scrisoare adresată regretatului Lovinescu. E poate util să le comunicăm cu această ocazie severilor judecători ai „Luceafărului” că cel ce iscălește prezentele rânduri a avut pentru Lovinescu totdeauna cea mai înaltă prețuire. În 1942, cu ocazia decernării premiului național pentru proza literară, subsemnatul a susținut cu cuvântul și votul său candidatura lui Lovinescu contra unei impotriviri inverșunată, venită din partea unui fost ministru al propagandei în regimul trecut și care, ceva mai înainte, duse luptă aprigă contra lui Lovinescu și la Academie. Spre rușinea acelor timpuri, după trei votări, candidatul pentru care am votat de trei ori căzu. Rămăsese la al treilea scrutin cu puține voturi, între ele cu acela al lui Mihail Sadoveanu și cu al meu. Trei zile după această tristă întâmplare, primii din partea celui cu care nu aveam cunoștință personală și căruia răutatea oamenilor îi făcea ultima mare nedreptate, o carte cu dedicația: „Domnului D. D. Roșca omagiu pentru atitudinea sa”.

că oricât ar fi subiectul sau materialul tratat de important, el nu poate avea, judecat în comparație cu realizarea artistică, decât o însemnătate de al doilea rang. Cu alte cuvinte, înainte de a fi putut învăța ceva dela tinerii cari ne-au atacat într'un limbajiu atât de violent, știam și noi să disociem valoarea estetică de valorile streine ce se pot altoi pe ea, și adesea o pot compromite. Literatura cu subiect „provincial” apărută în „Luceafărul” nu a fost deci publicată aci pentru motivul că cei ce conduceau revista ar fi spirite confuze și retrograde — căci rămase în afara dărei de lumină aruncată de manifestul extraordinar peste meleagurile sufletești ale acestei biete provincii. Motivele atitudinii noastre au fost cele arătate mai sus.

Ni s'ar putea de sigur spune că nu tot ce a apărut până acum în „Luceafărul” se găsește la un nivel înalt de realizare literară. Lucru explicabil și în bună măsură inevitabil; dar fatalitate de care nu poate scăpa nicio revistă, nici chiar atât de pretențioasă „Revistă a Cercului Literar” din Sibiu! Așezată pe acest plan, discuția devine, evident, fără sfârșit previzibil. De aceea, deocamdată atât în ce privește „pășunismul” ce i se impută cu atâta ifos „Luceafărului”.

Cât privește natura „rezistenței” care vrea să fie furișată între rândurile amintitului manifest și invocată ca merit al tuturor celor ce fac parte din „Cercul Literar” dela Sibiu, ținem să precizăm dela început că textul lui nu cuprinde în el nicio semnificație politică. O inteligență onestă nu poate în niciun chip vedea în el decât ceea ce de fapt a fost: un manifest urmărind obiective cu caracter pur literar. Atât și nimic altceva: Cei ce au iscălit manifestul militează pentru disocierea valorii estetice de cele politice și sociale și 'n acest sens, pentru liberarea celei dintâi de sub tirania acestora din urmă.

Din faptul că unii publiciști cu convingeri politice de stânga s'au simțit ademeniți să vadă în această manifestare cu caracter pur literar o mască impusă de împrejurări, în dosul căreia s'ar ascunde și anume aspirații politice de stânga ale unor tineri generoși, nu se poate trage nicio concluzie cu privire la existența reală a unor etari aspirații. Căci publiciștii de extremă stângă despre care vorbește redactorul „Revistei Cercului Literar” au tras concluzii cu semnificație politică din date pe cari le presupuneau existente, dar pe care nu le și cunoșteau ca atare. Căci este evident lucru că dacă acei publiciști ar fi știut că unii dintre cei ce iscăleau manifestul cu pricina erau aceiași cari militau, nu mult înainte, pentru idei de extremă dreaptă, de sigur nu le-ar mai fi atribuit, cu totul gratuit, intențiile politice generoase, absente din aici discutatul manifest, și s'ar fi mulțumit să-l considere pe acesta drept ceea ce era: adecă scriere de inspirație și cu obiective pur literare.

Pe această eroare explicabilă a unor inteligențe insuficient informate, redactorul „Revistei Cercului Literar” a crezut că se poate ridica

argument care să convingă și pe alții mai informați, că D-sa și unii dintre prietenii D-sale ar deține monopolul unor merite cu totul inexistente.

Spre a întări aceste considerații ale noastre cu fapte, ne lăsm libertatea să reproducem aici câteva — numai câteva — fărâme, adunate de pe pagini publicate abia doi ani înainte de apariția manifestului, prezentat azi, printr'o confuzie voită căci crezută utilă, drept gest de rezistență spirituală cu semnificație politică: „Singurul drum ce duce la creații majore”, scria în 1941 unul dintre iscălitorii manifestului, este „*exaltarea geniului etnic*”. . .¹⁾ „In linii mari”, poezia la noi, „a luat două direcțiuni: una, alimentată de literatura franceză, e poezia omului ca expresie a propriului său eu; cealaltă, în *duh german* e poezia omului ca expresie a „*categoriilor stihiale ale etnicului său*”. . . „A doua direcție ne-a dat capodopere pentru că a luat drumul unei orientări spre misticism și metafizică”. „Creație majoră este numai în profunzimea perspectivei de mit etnic” (sic!).

Iată acum alt buchet de flori rare, rare și ca idee și ca stil, culese dintr'un articol — oh! acesta cu adevărat politic — semnat, tot în 1941, de actualul redactor al „Revistei Cercului Literar”. Intitulat „Conducătorul”, articolul este pe cât de prezumțios, pe atât de nebulos. Făcând uz de limbajul celui ce dă ordin de sus „Lucefărului” să dispară, să spunem de pe acum că, dacă a existat vreodată proză în care „spiritul confuz” și „mentalitatea retrogradă” să meargă mână 'n mână întru propagarea „idealurilor urite și a orizonturilor mărginite”, această proză este „Conducătorul”.

„Niciun alt timp, scrie autorul articolului, nu a cunoscut o asemenea eflorescență de oameni mari, ca cel de astăzi, de *conducători* care să realizeze prin uniunea lor spiritual-politică o ordine istorică comună a unui continent sau chiar universală”. . . „N'au existat niciodată. . . atâtea *apogeuri* istorice simultane. Să ne gândim numai la cele patru splendide națiuni, care formează statele patruleterului de bază al ordinii europene: Germania, Italia, Spania și România”. — Așa începe schița unei pretențioase filosofii a istoriei, pentru a continua cu elucubrații indigeste și cu afirmații pline de neadevăr. Astfel, anticipativ și cu vinovată inconștiență, întreaga națiune română e făcută răspunzătoare de acțiuni care n'au fost ale ei, cum a dovedit-o cu prisosință 23 August și tot ce a urmat de atunci: „Niciodată națiunea română, scrie „rezistentul” nostru autor, n'a fost atât de stăpână pe destinele sale, nu a avut înainte perspectiva realizării unor potențe istorice atât de vaste și de profunde. . . Niciodată națiunea nu a participat la istorie atât de total”. . .!? Biata națiune română!

1) Pentru a scoate în evidență caracterul de altă extremă decât cea stângă al convingerilor celor ce se prezintă azi pe sine drept „rezistenți” dela Sibiu, vom sublinia ceea ce ni se pare mai plin de. . . conținut.

„Potrivit caracterului imanent național al statului totalitar — continuă cel ce vorbește cu emfază de rezistență spirituală, azi când vremurile s'au schimbat — conducătorul, ca expresie a categoriilor abisale de mod etnic, e cel mai mare numitor comun... „el se afirmă ca spontană și abisală creație istorică a națiunii“. După convingerea autorului acestei intristătoare apoteoze, „trebuie subliniat“ apoi „mai presus de orice caracterul emanent spiritual [?!] al statului totalitar de tip fascist sau legionar“, pentru ca astfel conducătorul să apară ca „expresia sublimată a spiritualității reale, eroice, mistice a națiunii transfigurate“...

Cititorii cu judecată nepărtinitoare au înțeles, de sigur fără mare efort, că nu se putea găsi o formă mai admirabilă de... „dărz protest împotriva ideologiilor verzi“ și o poziție mai solidă și mai „netă împotriva obscurantismului“, pentruca să ne exprimăm în stilul unui avocat recent al actualului redactor al „Revistei Cercului literar“...

În sfârșit, după pronunțarea altor numeroase „înțelepciuni“ istorice ca cele de mai sus, omul care vorbește azi de „rezistență“ incheie cu sentința: „În Corneliu Codreanu națiunea română a avut pe marele inițiator de revoluție spiritual-politică. În Generalul Antonescu aceeași națiune română cunoaște pe Salvatorul statului“.

În anul când se imprimau aceste „abisale“ cugetări, și când autorul nostru împreună cu alți prieteni ai săi dela „Revista Cercului Literar“ „rezista“... alături de „conducători“, făcând să se infiltreze în sufletul tineretului gazele urit mirositoare și otrăvitoare ce fumeau din elucubrații ca cele mai sus reproduse, „Luceafărul“ rezista și el. Dar de cealaltă parte a baricadei! Aceasta, prin formularea limpede a unei ideologii care, cum se va vedea din textele comunicate mai jos, însemna într'adevăr rezistență.

Dar despre această rezistență veritabilă viteazul nostru „rezistent“ nu suflă vorbă legănată, acaparând meritul „rezistenței spirituale“ pentru D-sa și prietenii D-sale. În acel an *Luceafărul*, căruia aceștia îi dau azi lecții de claritate, de mentalitate neretrogradă, etc., imprimă la loc de frunte, într'un studiu care *combătea temeiurile ideologice ale hitlerismului*, propoziții limpezi ca acestea: „Fac parte dintr'o generație de intelectuali care, cu puține excepții, a luptat și luptă cu putere să-și păstreze mintea înțelegătoare pentru toate formele de viață și creație omenească... Generația mea a cetit cu nespusă încântare slova românească a lui Eminescu și Creangă, dar și-a hrănit cu nesaț sufletul și cu cântecul strein al lui Beaudelaire și Rainer Maria Rilke... noi n'am susținut că Goethe ar fi fost mai de soiul și mai minunat reprezentant al poporului german, dacă ar fi fost mai puțin *universal* decât a fost... În sfârșit, mulți dintre noi ne-am simțit mai mândri de omenia noastră decât după un ceas de citire din naiva și splendidă „Avenir de la Science“, decât după zile întregi de zăbavă pe paginile bogatei și instructivei „Origin of Species“.

Forma condensată pe care a primit-o această din urmă idee, se datorește vremilor când ea a fost imprimată: Mai explicit formulată, ea și studiul care o conținea, n'ar fi putut scăpa la cenzură. Dar intelectualii cărora se adresa autorul, au înțeles, fără alte explicații, ceea ce se poate spune azi pe înțelesul tuturor: Se știe că „Avenir de la Science” este cartea marilor nădejdi ale tânărului Renan în viitorul strălucit al științei și al unirii prin știință a tuturor popoarelor în corpul unei umanități care renunță pentru totdeauna la barbarie. „Origin of Species”, din potrivă, este una din operele pe temeii căreia hitlerismul a căutat să ridice darwinismul său politic¹⁾ și întreg cortegiul de idei barbare implicate în el: ideea primatului forței brute, ideea spațiului vital, ideea rasei de stăpâni predestinați, etc., etc.

„Mai mult decât atât, continua „Lucefărul”, noi am crezut și credem că, odată cu mintea, crește și puterea sentimentului de legătură ce ne unește cu frații de același sânge și, *dincolo de ei*, cu streinii cari, peste deosebirile de aspirații și interese particulare ale neamului lor, recunosc împreună cu noi evidența câtorva adevăruri și sfințenia câtorva comandamente morale elementare... Altfel spus, cei mai mulți din generația mea am crezut și credem cu hotărîre că, dincolo de deosebirile trupești și sufletești cari despart neamurile, *există un patrimoniu spiritual comun al tuturor* semințiilor pământului... Evidența și caracterul universal normativ al acestor adevăruri niciun individ și niciun popor nu le poate nega, fără să renunțe în același timp la omnia lui”... — „Ce naivitate și ce lipsă de informație!, vor exclama, ca unii care știu mai bine și mai mult, adepții unui pretins realism pseudo-științific și politic al zilelor noastre”.

„Acest „realism”, ridicat pe o nouă sofistică, a început să pătrundă și la noi”, constata cu consternare „Lucefărul”. Il combătea însă imediat cu considerații dintre care desprindem ceea ce urmează: „Închipuindu-și că apără interesele vitale ale neamului, *noua sofistică*, importată de pe meleaguri streine, rupe în realitate cu vechi și până acum tari credințe românești... Istoria ne arată că progresul, atât cât a putut fi realizat până azi, ... e răsplata luptei necurmăte pe care a dus-o omul spre a se libera de sub legea fatalității”. Orice inteligență informată și de bunăcredință a înțeles ușor că „Lucefărul” scria în 1941 „fatalitate” pentru că nu putea scrie „rasă”.

Date premisele dela care plecau aceste pagini *ce militau contra hitlerismului*, se impunea să fie formulată și următoarea concluzie, îndreptată contra concepției fascisto-hitleriste a științei: „Știință reală nu e decât aceea care e în stare să descopere sau să propună adevăruri ce se impun, printr'un fel de constrângere interioară, inteligenței tuturor oamenilor. Știința reală... nu e atârănătoare de *hic et nunc*... Dacă

1) Doctrinarii hitleriști îi ziceau „realism” politic.

știința adevărată n'ar fi decât națională... n'ar mai exista și n'ar fi existat niciodată adevăruri generale și 'n consecință nici valori universal umane". — Se arăta apoi în continuare, pe acele pagini, că experiența și istoria nefalsificată dovedesc cu prisosință că există valori universal umane, și 'n consecință, posibilitate de înțelegere și de conviețuire civilizată între toate popoarele pământului.

În altă parte a aceluiași „Lucefăr", declarat cu desinvoltură retrograd și lipsit de orizont, se puteau citi, tot pe pagini de ideologie unde se combătea darwinismul politic hitlerist, judecăți „șovine" și „sămănătoriste" ca acestea: „În fața dreptului toate națiunile sunt egale... Nu există drepturi pe care unele popoare le-ar avea, iar altele nu... Aservirea politică a unei națiuni de către alta nu-și găsește niciodată justificare de drept... dreptul fiecărui popor are ca limită dreptul celorlalte"... — Sau, în materie de organizare socială, „Lucefărul" milita pentru o organizare ce se desprinde, cu toate implicațiile ei, din poziții ca acestea: „O organizare ideală... ar crea *pe seama tuturor* acea liberare și răgaz care ar oferi, iarăși *pe seama tuturor*, condiții de înflorire maximă a puterilor creatoare... de cultură... Educația mulțimilor va trebui făcută astfel încât ele să poată înțelege că bunăstarea materială, *la care au drept imprescriptibil*,⁶⁾ nu este scop sau ideal de viață, ci simplu mijloc".

Dacă va fi necesar, vom măsura cu altă ocazie orizontul „implicațiilor politice" pe care redactorul „Revistei Cercului Literar" ține să le strecoare în manifestul literar din 1943. Vom face măsurarea comparând aceste „implicații" cu cele cuprinse — lămurit și hotărît — în mai sus reprodusele texte, publicate de „Lucefărul" în plin regim fascist.⁷⁾ Vom vedea atunci cât de prezumpțioși și de nedrepti sunt DD-lor când cred și afirmă că DD-lor au fost cei ce au deținut monopolul mișcării de rezistență la Sibiu.. Și vom „limpezi", în *toată* întinderea lor, motivele tulburi cari îi împing să facă azi condamnabile intervertiri de roluri.

. . .

Dar chiar și numai după citirea destul de numeroaselor texte reproduse mai sus, cititorii noștri vor putea înșiși stabili unde se găsește spiritul confuz, lipsit de orizont și retrograd: în „Lucefărul", ori în

6) Toate aceste sublinieri se găsesc în text.

7) Spre a liniști inimel: scrupuloase și exigente ale unor domni dela „Revista Cercului Literar", e bine, credem, să semnalăm faptul că, pentru aceste idei publicate în „Lucefărul" cel ce le formula în acele întunecate zile, a primit felicitări din partea a numeroși intelectuali de extremă stângă. Unii dintre aceștia scriu azi în ziare ca „România Liberă" iar alții sunt membri ai actualului guvern. — Tot pe atunci, și *tot pentru acest motiv*, un intelectual de rasă, mare admirator și prieten al lui N. Titulescu, Evreu care a avut și el de suferit pe urma regimurilor „conducătorilor" apoteozați de d-l redactor al „Revistei Cercului Literar", scria, pe o carte trimisă semnatarului acelor pagini de luptă; „Domnului D. D. R. — unul dintre cei foarte puțini cari fac ca viața să fie vrednică de a fi trăită".

textele multvorbitoare compuse de asprii noștri judecători? Unde se află „rezistența spirituală”, și cine ar fi avut cădere să vorbească onest despre ea?

Deși asocierea pe care iubitorul de disocieri redactor al „Revistei Cercului Literar” o face între semnificația literară și semnificația politică a manifestului din 1943 ne-a surprins neplăcut — cu tot ce nu e autentic —, în ce ne privește înțelegem stăruința depusă de D-sa pentru a face acea legătură; bună azi, când vântul suflă peste și nu dela... „conducători”...

Ne luăm totuși libertatea de a-i spune în particular, D-sale și unor prieteni ai D-sale, ceea ce în „Lucaefărul” din Ianuarie c., am spus, în termeni generali, tuturor oportuniștilor:

Pentru a ne încadra în noua ordine a lucrurilor, nu e absolută nevoie să invocăm titluri pe care nu le avem. Pot face treabă utilă în noile cadre ce și le dă poporul român și cei ce își pun cenușe groasă pe cap pentru ispășirea anumitor rătăciri condamnabile ale unui trecut nu prea îndepărtat. Ceea ce li se cere acestora azi, e să pășească cu sinceritate deplină și cu modestie — nu cu ifos de dascăli țânșoși care cred că au cădere să dea altora lecții de ținută — să pășească, zic, cu modestie pe drumul pe care dela 23 August încoace s'a angajat cu hotărîre neamul nostru: Adevăratul neam al nostru, nu cel pe care d-l redactor al „Revistei Cercului Literar” ținea cu inconștientă culpabilă și cu orice preț să-l identifice cu „conducătorul”! Toți aceștia să se bucure apoi, — nu să se facă că nu văd sau chiar să intervertească rolurile — când vor constata că pe aceeași cale se găsesc și alții, cari n'au căutat niciodată să se împodobească cu pene ce nu le aparțin...

Dacă însă nemiloșii noștri judecători dela „Revista Cercului Literar” vor crede că cele aici spuse nu sunt totuși destul de lămuritoare, le stăm la dispoziție cu „limpeziri” care, teamă ne este, vor scoate eventual la suprafață sedimente ce ar fi mai bine să rămână îngropate în negurile „abisale” ale unui trecut pe care-l dorim mort pentru totdeauna.

D. D. Roșca

Despre Marcel Proust

Originalitatea lui Marcel Proust constă nu numai în structura ideologică a operii sale, dar și în temperamentul său de o sensibilitate atât de accentuată încât aceasta ar putea fi considerată ca o manifestare maladivă. Proust a suferit din adolescență de o boală chinuitoare: astma. A trăit închis într-o cameră a cărei ușe era captușită cu plută. Din patul său, el și-a întins antenele visului spre lumea ce-l înconjură, construind un univers cu totul specific, de aparență autobiografică, conținând în realitate adevăruri umane generale și eterne. Una din primele sale lucrări „Les Plaisirs et les Jours”, descoperă elementele esențiale ale sensibilității sale, feminină și delicată, nervoasă și plină de neliniști. Intensitatea acestei sensibilități a făcut din el, un suflet obsedat, chinuit de noțiunea păcatului. În „Confession d'une jeune fille”, îl descoperim pe acest neliniștit, turburat de instinctul sexual nelămurit în fața senzațiilor, infrișat apoi când își da seama de puterea ce-o exercită asupra lui. Marcel Proust în viața sa intimă este omul ce-și poartă crucea cu voluptatea sfinților în deșert. El analizează, disecând fiecare manifestare, inspăimântându-se în fața purității pierdute, sau exagerându-și pedeapsa în fața conștiinței. Proust a fost un izolat, un singuratec, un lipsit de voință, trăind cu mirajul unei lumi create de el, și deci separate de realitate. În această lume nota dominantă este păcatul. Singurele sprijine sunt: afecțiunea pentru mama sa și arta. Omul acesta, pe de o parte s'a simțit stingherit de prezent, viața apăsându-l, iar pe de alta, fiind bolnav, a renunțat la viitor. Trăirea adevărată a găsit-o în trecut. Iată ce spune el: „A peine une heure à venir nous devient-elle le présent, qu'elle se dépouille de ses charmes pour les retrouver, il est vrai, si notre âme est un peu vaste et en perspectives bien ménagées quand nous l'aurons laissée loin derrière nous sur les routes de la mémoire”. Contrastul între el și prezent este dureros. Viața este „une chose dure, qui serre de trop près et qui perpétuellement nous fait mal à l'âme”. De altfel contactul cu realitatea vieții abrutizează, reducându-ne la un stadiu animal. Sensibilitatea l-a depărtat din ce în ce de viață închizându-l într'un fel de citadelă a gândurilor sale. Proust, care nu poate trăi în spațiu, va trăi în timp. Timpul pentru el nu e un element separat, ci pare incorporat persoanei sale, ca și cum ar fi „secretat” de ea. (H. Massis. Le drame de M. Proust, Ed. Grasset, p. 156). Memoria devine centrul universului proustian. H. Bergson în „Matiere et Mémoire” spune: O ființă

omenească care ar visa existența în loc de a o trăi ar ține fără îndoială astfel sub privire în orice moment mulțimea în ființă a detaliilor vieții sale trecute. (p. 169): Visul ar fi deci o posibilitate de a prinde toate nuanțele existenței. Prin memorie, Proust își conturează trecutul — nu numai evenimentele trecutului, dar mai cu seamă senzațiile dominante ale acestuia. În sgomotul ploii, el va simți uneori aroma unor „invisibles et persistans lilas”. Laboratorul sufletesc al lui Proust este bogat. Operațiile se efectuează pe un plan amplu, cu trăiri dureroase, prinzând raporturi secrete dintre lucruri. Numele doamnei de Guermentes, deformat prin imaginație, îi va părea învăluit „de misterul epocilor merovingiene”.

În realitate, d-na de Guermentes era o femeie ca toate celelalte, cu nasul mare și ochi pătrunzători. Universul lui Proust este construit prin memoria afectivă. Prin ea, el făurește imaginea poetică a vieții și a naturii. Françoise — femeia de serviciu — venea dimineața în camera lui să-i aprindă focul cu mici bucățele de lemne uscate. Mirosul lemnului ars descria un fel de arc încântător prin care M. Proust se vedea când la Combray când la Concières.

Prin aceeași memorie afectivă Proust ia contact cu trecutul. Emoțiile fiind intense, prin succesivitatea lor, Proust devine alt om, cu alte dorințe, după cum era natura emoției.

Proust devine astfel instrumentul tuturor surprizelor. Vieța lui interioară fiind mai puternică, îl domină. Necunoscutul cu toate surprizele subconștientului trăește în el, amintirea involuntară ¹⁾ este elementul prin care se realizează memoria afectivă. Prin acest element el construiește realitatea spirituală a vieții sale, deosebită de realitatea aparentă a ei: Proust este supus la un perpetuu proces de dublare.

Muzica a constituit pentru el un domeniu de mare interes. După ce prin Ruskin ²⁾ a cunoscut importanța stilului gotic în arhitectură, Proust pornește la cunoașterea muzicală prin Wagner, Beethoven și Vinteuil, un compozitor imaginar. Vinteuil reprezintă prototipul creatorului. Proust utilizează elemente muzicale în opera sa. Sunetul claxonului automobilului ce-l aducea la casa părintească îi evoca melodia sunetului ciobanului din Tristan sau apropierea corăbiei în Tristan și Izolda. De altfel Wagner prin orcheștră introducea o varietate de sunete la care Proust

1) Un exemplu de amintire involuntară este următorul. „Et dès que j'ai reconnu le goût du morceau de madeleine trempé dans le tilleul que me donnait ma tante, aussitôt la vieille maison grise sur la rue... vint comme un décor de théâtre... („Du côté de chez Swann”, p. 73). Prin aroma ceaiului și a prăjiturii, spiritul lui M. Proust se proiectează în trecut, regăsindu-se în strada și casa unde odinioară trăise.

2) Influența lui Ruskin asupra lui a fost remarcabilă. Sub influența lui, Proust face un pelerinaj prin catedralele Franței și Italiei pentru a înțelege marea stilului gotic. În 1904, publică traducerea unei lucrări a lui J. Ruskin, numită „La Bible d'Amiens”, apoi în 1906 „Séasme et Iys”. În stilul gotic, Proust vede o marea realizare a artiștilor din evul mediu, care duși de credință, își sculptau în piatră visul lor. Prin cunoașterea operii lui Ruskin, Proust își precizează idealul său artistic.

este sensibil, căutând chiar să realizeze în opera sa descrieri muzicale. Prin muzică se realizează universul interior unde temele spirituale, deși par aceleași, sunt totuși altele. „Leit-motivul” din muzică se transpune și în literatură prin revenirea frazelor tip. Ceea ce pentru neinițiați ar părea repetiție, pentru cei aleși este dovada unei posesiuni perfecte a tehnicii de creație. Proust este preocupat de realizarea perfecțiunii în artă, ce face să retrăiască în noi forțe spirituale cu care suntem în contact în momente rare. „A La Recherche du Temps perdu”¹⁾, este opera unde se efectuează căutarea acestor momente unice, ce ne dau adevăratul sens al realității prin posibilitatea de sonorizare a emoțiilor. Tema dragostei este iarăși un alt motiv literar. Dragostea pentru Proust e un instrument de chin. De altfel sentimentele lui poartă pecetea acestei „angoisse” care îl urmărea. Afecțiunea, „copilului Proust”, pentru mama sa este deformată prin sensibilitatea lui excesivă. — De aci nevoia de a o avea perpetuu lângă el, precum și importanța pe care el o acordă „sărutului” ei.

Aceeași formă de manifestare o găsim în relațiile lui sentimentale. Proust dorește prezența continuă a Albertinei. Prezența ei însă devine necesitate atunci când ea nu se poate efectua. Adevărata fericire o resimte el în evocarea amintirilor, momentelor petrecute cu ea. Proust își dă seama de intensitatea dragostei sale pentru Albertine, abia după moartea ei. De altfel realitatea unei prezențe feminine era pentru Proust un motiv de declanșare a imaginii ideale de femeie visată. Dragostea pentru Proust este ceva subiectiv. E forța ce creia în jurul său un cerc magic de voluptate și suferință: „une femme est d'une plus grande utilité pour notre vie si elle y est, au lieu d'un élément de bonheur, un instrument de douleur; et il n'y a pas une seule dont la possession soit aussi précieuse que les vérités qu'elle nous fait découvrir”. („Albertine disparue”, p. 129).

Proust este partizanul unei construii spirituale prin suferință și înfrângeri sentimentale. De altfel întreaga lui viață va fi o aclimatizare în durere, o durere ce vine din o cât mai amplă cunoaștere. Prin cunoaștere, în sens proustian, am înțelege contactul cu toate aspectele secrete ale vieții interioare. Prin „intelectualizarea” emoțiilor, el a reușit să umanizeze lumea operii sale, căutând atingerea unui adevăr spiritual valabil pentru totdeauna. În artă, Proust vede singurul mijloc de realizare a omului. „Par l'art seulement nous pouvons sortir de nous, savoir ce que voit un autre de cet univers qui n'est pas le même que le nôtre et dont les paysages nous seraient restés aussi inconnus que ceux qu'il peut y avoir dans la lune. Grâce à l'art, au lieu de voir un seul monde, le nôtre, nous le voyons se multiplier, et autant qu'il y a d'artistes originaux, autant nous avons de mondes à notre disposition”.

1) „A la Recherche du Temps Perdu” (14 volume), este opera capitală a lui Marcel Proust.

Artistul este omul ales prin care se efectuează transmiterea realității brute în realitatea spirituală cu multiplele ei manifestări. De aci posibilitatea creatorului de a trăi succesiv mai multe lumi, descătușându-se de obiceiuri ce-l duc la mecanizarea existenței. Romanul lui Proust, deși aparent ar avea un caracter autobiografic, conține totuși în realitate o viziune generală a existenței. Contra coloritului autobiografic a protestat chiar Proust într-o scrisoare adresată lui Paul Souday.

Proust simțea în el adevărata vocație a omului de artă, a romanțierului. În biblioteca prințului de Guermantes, el își dădu seama de acest nou drum al existenței sale. „Alors moins éclatante sans doute que celle qui m'avait fait apercevoir que l'oeuvre d'art était le seul moyen de retrouver temps perdu, une nouvelle lumière se fit en moi. Et j'ai compris que tous les matériaux de l'oeuvre littéraire, c'était ma vie passée, j'ai compris qu'ils étaient venus à moi dans les plaisirs frivoles, la paresse, dans la tendresse, dans la douleur. Ainsi toute ma vie jusqu'à ce jour aurait pu être résumée sous ce titre: *une vocation*”. Prin acest element, Proust căuta să rezolve o operă unde inconștientul joacă un rol preponderent. Acest inconștient pentru Proust reprezintă trecutul uitat al unei ființe. În compoziția romanului său Proust a urmărit o linie arhitectonică, unde elementele, deși uneori inundă, sunt totuși cu grijă alese. Construcția se efectuează ca prin deschizătura unui compas. (Scrisoare către B. Crémieux, Ianuarie 1922).

În concluzie, lumea proustiană, deși la prima vedere ar părea numai un reflex al eului artistului, în realitate pornește dela un proces de adâncă observație. Toate personagiile sale trăiesc intens, fiecare cu viața lui, de sigur uneori mult prea intelectualizată. Originalitatea lui Proust provine din această nouă formulă a operii de artă: romanul intelectualizat, cu largă semnificație spirituală și socială. Deși operă de interiorizare, „A la recherche du Temps Perdu” conține o bogată frescă de aspecte sociale, Autorul excelează în arătarea frivolității și cochetăriei feminine, (Odette Swan), în prezentarea așa ziselor saloane mondene cu atmosfera lor de intrigă și curiozitate ușoară. Nimic nu-i scapă lui Marcel Proust. Personagiile sale trăiesc; le vedem vorbind și mișcându-se, șoptindu-și răutăți. Proust, ca și Balzac, ca și toți marii creatori, construiește opera sa de amploare în largă perspectivă umană.

Gh. Hanganu

NOTE ȘI RECENZII

Constantin Titel Petrescu: Socialismul in România

Biblioteca socialistă. București. Un volum 475 pag

Lucrarea d-lui Titel Petrescu este, nu numai de actualitate, dar și de mare importanță documentară.

În introducerea autorul definește socialismul, vorbește apoi despre socialismul utopic, de socialismul științific și, în fine, cu foarte multe amănunte, unele dramatice, altele pitorești, trecând prin faze, când entuziaste, când de depresiune, cu epoce de solidaritate sau de dispersiune, descrie evoluția socialismului în România. Dar nu partea istorică reprezintă caracteristica de căpetenie a cărții, ci, după părerea noastră, concluziunile neformulate în întregime, ale lucrării.

Nu se poate trece cu vederea frumusețea morală, entuziasmul devotat și generoasa acțiune a lui Diamant și Bălăceanu, care înființează primul falanster (potrivit „sistemei Domnului Carolu Fourier”), în comuna Scăeni, care are prioritate asupra tuturor inițiativelor de acest fel din câte se mai încercaseră.

Epoca lui Diamant și Bălăceanu, așa cum apare din cartea autorului, legăturile Fourier-iștilor cu toți oamenii entuziaști ai timpului: Ion Câmpineanu, Grigore Alexandrescu, Heliade Rădulescu, etc., dovedește un elan și o generozitate care trebuie să fie o mândrie pentru neamul nostru. Acest episod, trecut cu ușurință de toate comentariile istorice, ne apare focarul luminos pentru explicația, nu numai a istoriei noastre, dar și a firii poporului nostru.

Întreaga carte este scrisă par'că sub imboldul acestui mare suflu de viață.

Domnul Titel Petrescu dă socialismului științific partea care i se cuvine. Dar poate peste voia sa de doctrinar și potrivit sufletului său minunat, din formulele aproape dogmatice ale științei socialiste se desprinde din condeiul său partea frumoasă, generoasă, utopică am putea spune, a socialismului generator de mari idealuri.

Ar fi cu neputință să discut, în această mică recenzie, capitol după capitol. De asemenea, numai în treacăt trebuie să menționez stilul atât de clar, de plastic, științific și literar în același timp, cât și economia atât de ordonată, firească oarecum a lucrării.

Pentru cercetătorul riguros, cartea este plină de o documentare amănunțită și științifică; pentru omul de avânt și generos, cartea este o încântare. Pentru că dincolo de reglementarea migăloasă a producției și a repartiției, omul cere bucurie. Bucuria pentru toți deopotrivă de a simți viața și de a o trăi din plin, iată partea de poezie și de frumusețe desprinsă din cartea domnului Titel Petrescu.

Victor Papilian

Licu Pop : Inceputurile herbartiene ale esteticei lui Titu Maiorescu

(Extras din „Transilvania”, an. 75, Nr. 10-12, „Dacla Tralană”, Sibiu, 1944)

Domnul profesor Licu Pop, este un devotat al preocupărilor estetice și un îndrăgostit de limpezimea mediterană a învățaturii lui Titu Maiorescu. Dar spre deosebire de majoritatea preținșilor maiorescieni, dela prima până la a cincia sau nu știu a câtea generație, d-sa ne înfățișează un Maiorescu real, nefalsificat de superficialitatea informației primate, un Maiorescu autentic, așa cum se desprinde din opera sa critică și de îndrumător cultural și mai ales așa cum reese din izvoarele inspirației maioresciene. Din acest punct de vedere, adică din punctul de vedere al cercetării temeinice a surselor, d-l Licu Pop, se rânduiește printre cei câțiva interpreți pregătiți și serioși ai marelui dascăl și animator. Cele două lucrări ale d-sale: „Ideiile estetice ale lui Titu Maiorescu” și „Inceputurile herbartiene ale esteticei lui Titu Maiorescu” sunt dovezi hotăritoare în această privință. Cea din urmă, de care avem plăcerea de a ne ocupa în această notă, escelează prin preciziunea informației, claritatea judecăților și onestitatea cugetului. Fiind un capitol dintr-o lucrare mai cuprinzătoare despre principiile esteticei maioresciene, placheta de față ne imbie suficiente motive de încredere în opera ce va apare.

Pornind dela opusculul filosofic din 1860, *Einges Philosophische in gemeinfasslicher Form*, d-l Licu Pop, urmărește cu răbdare rădăcinile herbartiene ale esteticei maioresciene. E vorba, bineînțeles, de ideile de început ale acestei orientări estetice. Căci mai târziu, cum se știe și cum d-l Licu Pop ne arată cu textele de mână, Titu Maiorescu, care nu era un sistematic, ci un eclectic — fapt de o importanță capitală pentru rolul de îndrumător al culturii române pe care l-a asumat — evoluiază spre estetica lui Hegel-Vischer, ca să poposească definitiv în împărăția de turburătoare transparențe ale esteticei schopenhaueriene, nimbată ea însăși de cerul ideilor platonice.

Urmărind acest itinerar, de care putere de analiză și suplețe de continuă raportare relațională, d-l Licu Pop se dovedește un iscusit cercetător și un pătrunzător spirit critic, fapt care îndreptățește speranțari în roadele viitoarelor sale lucrări estetice.

Grigore Popa

Gh. Pavelescu : Mana in folklorul românesc

— Contribuții pentru cunoașterea magcului —

Pe d-l Gh. Pavelescu, îl cunosc mai ales din eseurile de frumoasă ținută publicate în revista turdeană „Pagini Literare”, eseuri, cari oscilau între speculația filosofică desinteresată și preocupări de filosofia culturii cu vădită coloratură etnografică și folklorică. Astăzi, asistent pe lângă catedra de Etnografie și Folklor dela Universitatea Daciei Superioare, d-sa este unul din tinerii cei mai solid pregătiți în această rāmuroasă specialitate. Profilul cercetărilor d-sale se singularizează însă prin ținuta filosofică a judecăților formulate. Căci d-l Gh. Pavelescu, și subliniem cu tărie acest fapt, și-a început cercetările etnografice și folklorice după o îndelungată familiarizare cu studiile filosofice, stăruiind mai cu dinadinsul asupra sociologiei și a psihologiei popoarelor. Este aceasta o cinste pentru autorul cărții de care ne ocupăm. Căci acestei imbinări între pregătirea filosofică și pasiunea cercetătorului îndrăgostit de faptul nealterat se datorește limpezimea cărții d-lui Gh. Pavelescu, care cultivă definiția exactă și nuanța deosebitoare. Aceste virtuți ne apar cu atât mai remarcabile, cu cât se exercită în demeniul straniu și confuz al cunoașterii magice.

Cartea cuprinde șapte capitole: *mana în culturile folklorice, sensurile manei la Români, rituri pentru conservarea manei, luarea sau furaarea manei, aducerea manei, vrăjitorii de mană și analiza conceptului de mană.*

După ce ne înființează — prin comparație — mana în folklorul român și la popoarele primitive și după ce precizează sensul biblic al noțiunii, autorul formulează următoarele concluzii :

Mana din folklorul românesc prezintă o sferă mult mai redusă decât cea primitivă — cu un conținut tot atât de bogat — regnul cel mai favorizat fiind: *vegetalul și animalul*. În celelalte regnuri prezența manei abia poate fi ghicită. Aceasta ne face să credem că mana în principiu poate aparține oricărui regn ontologic — așa după cum a arătat Lehmann la Melanezieni — dar că *prezența ei apare în raport direct cu interesele omului*. O ființă este purtătoare de mană numai în cazul că este *utilă omului*. Mana este o valoare creată de om pentru *interesele lui și con-*

form dorințelor lui. Este o realitate subiectivă ce a primit o formă cuasi-obiectivă.

Transferul manei se face de preferință în cadrul aceluiași regn ontologic, dar vrăjitorul de mană poate depăși această regulă.

Agenții manei sunt de trei grade: agentul conservator, orice om de rând; vrăjitorul și aducătorul de mană, agenți speciali.

Mana stă în strânsă relație cu o serie de valori; sacrul, fecundul, singularul, totemul, tabu-ul, etc., fără a se identifica cu ele.

Natura și legile manei sunt prin excelență magice (simpatetice).

Originea manei este psihologic-emoțională.

Raportul între mană și magie este dela specie la gen.

Fiind prezentată ca teză de doctorat, lucrarea d-lui Gheorghe Pavelescu, fără a fi greoaie și anevoioasă, îndeplinește toate condițiile științifice necesare unui asemenea studiu.

Grigore Popa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Către onor. abonați ai „Luceafărului”

Din motive cu totul neatârătoare de voința redacției, „Luceafărul” va apărea, începând cu numărul de față, într'un format care face posibilă o notabilă economie de hârtie.

Aducem totodată la cunoștința onor. abonați ai revistei că, în împrejurările de azi, greutatea materiale cu care trebuie să lupte „Luceafărul” sunt mult prea mari pentru ca Administrația să mai poată expedia revista, ca în trecut, până și celor ce nu-și achitau uneori cu anii abonamentul. Administrația Luceafărului se va vedea, în consecință, silită să oprească trimiterea revistei celor ce, până la apariția numărului viitor, nu-și vor fi achitat abonamentul.

LUCEAFĂRUL

LUCEAFĂRUL

Nr. 3—4

Martie—Aprilie 1945

Cuprinsul:

Zorica Lațcu, (poezii)

D. D. Roșca, Lenin

Olga Crușevan, (poezii)

V. Nistor, Pricoliciul

D. Danciu, (poezie)

I. Groșanu, La moartea poetului I. Șugariu

BCU Cluj / **CenInsemnări:**sity Library Cluj

D. D. Roșca, „Rezistențe“ și „limpeziri“

Gh. Hanganu, Notă despre Proust

Note și recenzii:

V. Papilian: C. Titel-Petrescu, Socialismul în România;

Gr. Popa: Licu Pop, Inceputurile herbartiene ale este-
ticeii lui Titu Maiorescu; Gh. Pavelescu, Mana în
folklorul românesc

Luceafărul: Către abonați